

ASSIST – Mobilization of the Community Towards Secure School

**PRIROČNIK ZA
MEDVRSTNIŠKO
SVETOVANJE**

ASSIST – Mobilization of the Community Towards Secure School

PRIROČNIK ZA MEDVRSTNIŠKO SVETOVANJE

2008, Kaunas

Avtorji:

Zina Baltrėnienė, Indrė Augutienė – Youth Career & Advising Center (Litva)

Daiva Penkauskienė – Modern Didactics Center (Litva)

Katia Bruno, Piero Stillitano – Euroform RFS (Italija)

Helena Matavž, Matej Kos - Andragoški Zavod Maribor – Ljudska univerza (Slovenija)

Nelly Tzinieri, Despoina Stamataki – European Cultural Interactions Inc. (Grčija)

Liudmila Pilv, Mihkel Pilv – Miksike Learning Folders (Estonija)

Education and Culture

Socrates Comenius

Projekt ASSIST – s sodelovanjem skupnosti do varnih šol se izvaja s finančno podporo programa Evropske komisije **Socrates Comenius 2.1.**

Izvedba tega projekta je financirana s strani Evropske komisije. Vsebina publikacije (komunikacije) je izključno odgovornost avtorja in v nobenem primeru ne predstavlja stališč Evropske komisije.

MIKSIKE
Hea enesetunne šaremat naridusest

European Cultural Interactions

Vsebina

Uporaba priročnika	3
1. poglavje: Uvod v pojem medvrstniškega svetovanja	5
2. poglavje: Načrtovanje korakov MS	22
3. poglavje: Ozadje konfliktov šoli: neobvladljivi konflikti	33
4. poglavje: Preprečevanje konfliktov	44
5. poglavje: Študije primerov o konfliktu	51
6. poglavje: Upravljanje različnosti	60
7. poglavje: KAKO DELUJE V PRAKSI: Nekaj primerov uporabnih strategij, metod in tehnik za MS	72

UPORABA PRIROČNIKA

Daiva Penkauskiene, Litva

Priročnik za medvrstniško svetovanje je namenjen učiteljem, strokovnjakom v šolstvu, šolskim svetovalcem in vsem, ki želijo otrokom, učencem in mladostnikom pomagati pri reševanju različnih problemov in težav, s katerimi se soočajo v šoli ali pa v ožjem okolju. Cilj tega priročnika je predstaviti dobro strukturirana, premišljena in v praksi uporabljena gradiva, ki so nastala kot rezultat skupnega mednarodnega dela.

To gradivo je nastalo s podporo EU v okviru projekta "ASSIST", Comenius 2.1, s sodelovanjem partnerjev iz Estonije, Grčije, Italije, Litve in Slovenije, ki se na takšen ali drugačen način soočajo s problemi kot so izostanki od pouka, ustrahovanje v šoli, neuspehi v šolskih dosežkih, družbeno nesprejemanje, nasilje, zloraba drog itd. Takšni in temu podobni problemi so partnerjem projekta zelo znani, saj imajo vsi dolge in bogate izkušnje povezane z delom z najstniki, mladino in učitelji, ki se v vsakdanjem življenju in delu trudijo premagovati težave in ki vedno znova iščejo nove načine izboljševanja situacije in položaja. Partnerji projekta verjamejo v pomembnost medsebojne pomoči in podpore ter si med seboj želijo izmenjevati znanje, izkušnje in skupno ugotovljene dosežke na tem področju, ki so nastali v času izvajanje tega projekta.

Ta priročnik temelji na teoriji o svetovanju, praksi in široki ponudbi: od opisa koncepta do konkretnih primerov. Priročnik vsebuje 7 poglavij. Vsa poglavja so soodvisna, saj se med seboj dopolnjujejo in razlagajo. Sledijo si od splošnega in abstraktnega do konkretnega in demonstrativnega. Nekateri deli so razviti kot avtentične ocene znanih teorij in raziskav, nekateri pa kot avtentični primeri iz poklicnega življenja.

1. poglavje vsebuje zgodovino samega koncepta in splošno razumevanje, glavna načela in cilje medvrstniškega svetovanja.
2. poglavje po korakih razlaga, kako načrtovati in pričeti

s programom medvrstniškega svetovanja ter kaj pri tem upoštevati. Temu poglavju kot za primer sledi že razvit in dobro znan program, imenovan H.O.M.E. 3. poglavje opisuje ozadje konfliktov šoli, pomaga pri prepoznavanju konfliktov s pomočjo določenih značilnosti, razlaga vzroke in prikazuje posledice. Avtorji razlagajo kako izbrati primerno metodo komunikacije za ravnanje z nezaželenim obnašanjem. 4. poglavje govori o strategijah za preprečevanju konfliktov, predstavlja primere in uči o izbiranju pravih metod za upravljanje konfliktov. 5. poglavje predstavlja zelo konkretne študije primerov o konfliktih, ki so jih napisali izvajalci dejavnosti in tako bralcem pomaga pri lažjem razumevanju ozadja programa ASSIST in priročnika. 6. poglavje poudarja pomembnost razumevanja in sprejemanja različnosti v razredu. Poglavje obravnava osnovna znanstvena načela in metodološke pristope k različnosti v širšem smislu. 7. poglavje predstavlja različne izobraževalne strategije, metode in tehnike, ki so jih partnerji projekta uporabljali pri aktivnostih svetovanja z različnimi starostnimi skupinami, v različnih izobraževalnih, narodnostnih, kulturnih in družbenih kontekstih.

Priročnik vsebuje še vire, opombe, primere in dodane priloge. Te lahko pomagajo iskanju bolj eksplicitnih informacij in gradiv, ki bi lahko zanimale bralce in potencialne uporabnike te publikacije.

Za tiste, ki bi radi vedeli še več in ki se zanimajo za praktični del, partnerji projekta priporočajo drugo publikacijo, ki se imenuje Priročnik usposabljanja.

1. POGLAVJE: UVOD V POJEM MEDVRSTNIŠKEGA SVETOVANJA /

MEDVRSTNIŠKO IZOBRAŽEVANJE IN METODOLOGIJA SVETOVANJA PEER EDUCATION & COUNSELING METHODOLOGY

Youth Career & Advising Centre, Lithuania

Uvod

Vsi, ki boste uporabljali ta priročnik, prosim ne pozabite, da ste pomemben in ključen del pri ustvarjanju nečesa popolnoma novega. Medvrstniško svetovanje v šolah je kot otrok, ki se še mora razviti in spremeniti. Uporabljajte svojo intuicijo, ljubezen, ustvarjalnost in predvsem energijo. To ni oblika programa kot smo jo poznali do sedaj. Ni nikakršnih smernic, ki bi jim morali slediti. To je preprosto samo nova možnost približevanja mladim ljudem, deljenja znanja, opazovanja kako se oblikujejo nove vezi, in na koncu lahko samo upamo, da bo rezultat takšne izkušnje nekaj, kar ne bomo nikoli pozabili.

Četudi boste na začetku morda občutili strah, ne pozabite na svojo moč, humor, svoje srce... in vse bo v redu. Čeprav pri opisovanju aktivnosti uporabljamo izraze kot so "učitelj" in "vzgojitelj", menim da je to, da si nekemu za vzgled tisto, kar je najbolj pomembno. Ugotovili smo, da bo, če na začetku osredotočite svojo energijo v oblikovanje in gradnjo skupine, rezultat tako velik, da vam bo olajšal delo tudi v nadaljnjih dneh. Kljub rezultatom boste še kdaj naleteli na kakšno oviro, vendar je to popolnoma običajno. Nikoli pa ne pozabite kako pomembno in plemenito je vaše delo in ta občutek se bo dotaknil vsega kar boste počeli.

Menim, da je primerno, da na tem mestu omenim še nekaj besed Richarda Bacha iz dela Jonathan Livingston Seagull.

*”Ne verjemi temu, kar ti govorijo oči.
Vse, kar ti prikazujejo so omejitve.
Glej z razumevanjem, ugotovi to kar že veš,
in videl boš **način kako leteti.**”*

Cilji poglavja

Glavni cilj tega poglavja je razlagati in uvod v pojem medvrstniškega izobraževanja in svetovanja, predstavitev medvrstniško vodenih pristopov, možnih modelov in osnovnih zapovedi, ki so potrebne za izvajanje metodologije.

Ključne besede

Mentor – učitelj, ki pomaga v šoli, vodi celoten proces in je ključna oseba v procesu medvrstniškega izobraževanja. Ta oseba ni vodja vrstnikov, ampak pomaga vodjem pri sodelovanju v programu. Mentorji bodo potrebovali zunanje strokovne sodelavce za posvet.

Medvrstniški svetovalci – otroci, ki jih bodo izbrali mentorji ali organizatorji medvrstniškega svetovanja. Lahko jih imenujemo medvrstniški svetovalci, medvrstniški inštruktorji, itd. Njihova naloga je pomagati vrstnikom pri reševanju problemov.

Inštruiranje – proces medvrstniškega svetovanja za reševanje težav na učnem področju.

Vrstniki – otroci s katerimi delajo medvrstniški svetovalci.

1. tema: Kaj pomeni medvrstniško izobraževanje?

Definicije medvrstniškega izobraževanja se med seboj razlikujejo, saj odražajo različne praktične in teoretske pristope. Na splošno pa vse zajemajo mnenje, da gre za interakcijo med ljudmi, ki so si na nek način podobni, kar je zelo pozitivno za širjenje idej, znanja, različnih odnosov in spreminjanje odnosa in obašanja.

Kaj nam nudi medvrstniško izobraževanje ?

Pristopi medvrstniškega izobraževanja so lahko zelo koristni za zagotavljanje razumevanja pomembnosti nekega sporočila, saj vključujejo mlade ljudi, ki tudi sami spadajo v te skupine in ki tako tudi sami razumejo te potrebe in težave. Pristopi medvrstniškega izobraževanja se osredotočajo predvsem na krepitev samozavesti mladih ljudi, izboljšanje njihovih socialnih veščin in razvijanje njihovih sposobnosti, tako da lahko sprejemajo lastne odločitve in da v skladu s temi odločitvami tudi delujejo.

Pristopi medvrstniškega izobraževanja upoštevajo mnenja in izkušnje mladih ljudi, ki jih tudi oblikujejo v strokovnjake na tem področju. Takšna oblika izobraževanja lahko koristi vsem mladim, predvsem pa tistim, ki so ponavadi izobčeni iz družbe kot npr. mladi starši, mladi iz črnskih ali drugih etničnih manjšinskih skupin in tisti s posebnimi učnimi potrebami.

Programi medvrstniškega izobraževanja so zelo razširjeni. Nekaterim obstajajo že nekaj let, drugi se šele uveljavljajo. Kljub naraščajočim izkušnjam v programih medvrstniškega izobraževanja in dokazni osnovi za to delo, mnoge programe razvijajo popolnoma na novo.

Od kod izvira ideja o medvrstniškem izobraževanju?

Zgodnja oblika medvrstniškega izobraževanja je bil sistem imenovan 'monitor' ('nadzornik'), ki se je razvil v viktorskih šolah, kjer so starejši učenci skupine mlajših učencev učili pisave in štetja. Podobnosti med 'nadzorniki' in študenti niso bile tako velike, saj so se 'nadzororniki' začeli obnašati kot učitelji, dajali so kazni in pohvale.

Medvrstniško inštruiranje je v 60-ih letih v Severni Ameriki doživelo preporod. Starejši učenci so mlajšim nudili učno pomoč, vendar so tokrat takšni programi temeljili na psihološki teoriji o izobraževanju. Ta teorija je temeljila na predpostavki, da je interakcija med vrstniki povezana z uspešnim učenjem, saj otroci razvijajo svoje sposobnosti skozi izražanje svojega mišljenja,

razpravljanje o idejah in skozi učenje o kompromisih z ostalimi mladimi, ki so jim podobni. V odnosu med vrstniki tudi ni tako prisotno strahospoštovanje, ki ga je večina učencev občutila do odraslih učiteljev.

Pristopi medvrstniškega izobraževanja so izhajali iz tega preteklega dela. Osredotočajo se na pomoč mladim ljudem pri soočanju z osebnimi problemi, tako da jih povežejo z vrstniki, ki so imeli enake izkušnje. Tako medvrstniško inštruiranje kot medvrstniško svetovanje sta se razvijala naprej.

2. tema: Medvrstniško vodeni pristopi

Pri pregledu pristopov, ki vključujejo mlade kot vrstnike, smo določili pet modelov. Razlikujejo se po namenu in načinu dela.

5 modelov medvrstniških pristopov:

- **Inštruiranje** – poudarek je na pomoči na učnem področju, ponavadi v šolah, npr. branje v paru.
- **Spoprijateljstvo** – podpiranje in vzpodbujanje nastajanja prijateljstev med mladimi kot pomoč za tiste, ki se počutijo izolirano in osamljeno.
- **Poslušanje/Svetovanje** - individualna vrstniška pomoč mladim, ki so pod stresom, ki imajo težave in potrebujejo nekoga za pogovor.
- **Mentorstvo** – individualen odnos med mladimi ljudmi, ki nudi podporo preden se nekdo znajde v težavah, npr. povezovanje otrok, ki prihajajo iz osnovne šole v srednjo šolo, v pare s starejšimi učenci.
- **Mediacija** - reševanje nesporazumov med mladimi ljudmi in zmanjševanje števila konfliktov in zlorab.
- **Medvrstniško izobraževanje** – se razlikuje od vseh zgoraj omenjenih modelov. Gre za razvijanje osnovnih sposobnosti za boljše razumevanje v skupini, učni napredek ali pa za učenje o zdravem načinu življenja in pravih izbira, npr. o spolnosti, razmerjih ali pa o drogah.

3. tema: Modeli medvrstniškega izobraževanja

V okviru medvrstniškega izobraževanja poznamo štiri glavne tipe pristopov.

1. Pristop izobraževanja - ta pristop je oblika medvrstniškega izobraževanja, ki se najbolj pogosto uporablja v šolah. Gre za predstavljanje določenih informacij v formalni okolju, ponavadi v šolah ali mladinskih centrih. Glavni namen je pomoč na učnem področju. Mentorji podajajo informacije z uporabo didaktičnih in interaktivnih tehnik.

2. Pristop doseganja - medvrstniški učitelji imajo določene podobnosti s skupino v katero spadajo njihovi varovanci, vendar so pa le redko njeni člani. Lahko so enakih let, spadajo lahko v enako etnično skupino, govorijo isti jezik ali pa imajo enako spolno usmerjenost. Pomembno je, da se lahko člani ciljne skupine poistovetijo z medvrstniškim učiteljem in mu tudi zaupajo. Srečanja potekajo tam, kjer se člani ciljne skupine ponavadi srečujejo in družijo, npr. v lokalih in nakupovalnih centrih. Takšen tip pristopa vključuje določene "učne" elemente, vendar je poudarek predvsem na pogovarjanju, razpravljanju in podajanju informacij.

3. Pristop širjenja - ta pristop poskuša skozi neformalno interakcijo, ki poteka znotraj različnih organizacij za mlade kot so skupine za študentsko in medvrstniško svetovanje, vplivati na mnenja in prepričanja. Medvrstniški učitelji sprožijo in vodijo spontane razprave, ki se odvijajo v neformalnem okolju. Zelo pomembno je vključevanje vodij pogovora, ki dajejo občutek zaupanja in verodostojnosti. Mladi ljudje imajo veliko vlogo pri takšnih programih, njihova prisotnost pa hkrati preprečuje, da bi postali preveč pedagoški.

4. Pristop osnovan na skupnosti - ta pristop ima veliko skupnega s pristopi za razvoj skupnosti, ki se nanašajo na šolske probleme (npr. promoviranje zdravja). Učitelji v medvrstniškem posredovanju ponavadi sodelujejo pri razvoju in izvajanju projektov, katerih cilj je razviti mrežo organizacij in predstavnikov, ki se znotraj skupnosti lotevajo določenega problema. Skupnosti so

lahko geografske, kot npr. šola ali pa določeno bivalno zemljišče, lahko so pa tudi skupnosti ljudi kot so manjšinske etnične skupine ali pa homoseksualci. Primeri tega pristopa vključujejo projekte preprečevanja HIV/AIDS, zločinov, nasilja, najstniških nosečnosti in ostale projekte preprečevanja, v katerih sodelujejo skupnosti in šole vključno s starši ter javne in zasebne organizacije.

4. tema: Kako deluje medvrstniško izobraževanje?

Teorije problematičnega vedenja, teorije učenja in teorije o vplivu družbe pomagajo razložiti kako lahko medvrstniško izobraževanje vpliva na spremembe v znanju, odnosih, sposobnostih in vedenju mladih ljudi. Te teorije se skupaj z našim izboljšanim razumevanjem vedenjskih determinant mladih ljudi še dalje razvijajo. Če je le mogoče, bi za vsako posredovanje morala obstajati teoretična osnova.

Teorija pravi, da lahko medvrstniško izobraževanje deluje skozi tri mehanizme:

Spreminjanje družbenih norm

Kar posameznik pri ljudeh, ki jih ceni, zaznava kot normalno, vpliva na njegovo vedenje. Medvrstniško izobraževanje nudi mladim ljudem realno sliko o vedenju njihovih sovrstnikov in na tak način omogoča spreminjanje napačnih vtisov, ki so jih imeli.

Širjenje novih idej

Teorije širjenja pravijo, da se spremembe začnejo zaradi nekaj ključnih ljudi v skupini, ki jim drugi zaupajo, jih cenijo in spoštujejo njihova mnenja. Drugi tako pričnejo posnemati njihova dejanja. Medvrstniški vzgojitelji so izbrani na podlagi njihovega potencialnega vpliva.

Povečevanje samoučinkovitosti

Kjer je pri učenju novih sposobnosti prisotno še dvigovanje posameznikove samozavesti, so možnosti za dejansko uporabo teh sposobnosti še učinkovitejše. Teorija družbenega učenja to razlaga s trditvijo, da lahko imajo ljudje, ko postanejo bolj samozavestni, nadzor nad tem, kar se jim dogaja in kaj počnejo. Medvrstniško izobraževanje se pri mladih ljudeh trudi povečati tako vedenjske sposobnosti kot tudi samozavest, ki lajša uporabo teh sposobnosti. Dejavniki, ki vplivajo na odnos in vedenje mladih ljudi so zelo zapleteni in nobena teorija jih ne more popolnoma razložiti ali predvideti. Vendar te teorije nudijo trdno osnovo za mnenje, da pristopi medvrstniškega izobraževanja, ki se posvečajo šolskim problemom, pomagajo vplivati na spremembe v znanju, odnosu in vedenju.

5. tema: Kaj pomeni medvrstniško svetovanje?

Medvrstniško svetovanje je raba spretnosti aktivnega poslušanja in reševanja problemov, ki vključuje poznavanje o človeškem razvoju in duševnem znanju, za svetovanje vrstnikom po letih, statusu in znanju. Medvrstniško svetovanje je hkrati metoda in filozofija. Osnovna premisa, ki stoji za njim je, da so ljudje zmožni sami reševati večino svojih problemov iz vsakdanjega življenja, če imajo možnost za to. Vloga medvrstniškega svetovalca ni reševati težave drugih, ampak jim pomagati najti lastne rešitve. Medvrstniški svetovalci ljudem ne govorijo kaj bi 'morali' storiti in jim ne dajejo nasvetov. Kot medvrstniški svetovalci niste strokovnjaki in ne morete predvidevati, da bolje od osebe same veste kaj ta razmišlja in kaj čuti. Svetovalec z uporabo sposobnosti aktivnega poslušanja in svetovanja, osebi pomaga razjasniti njegova ali njena čustva in misli ter raziskati različne možnosti in rešitve.

Medvrstniško izobraževanje se aktivno izvaja v mnogih okoljih. Večina visokih šol in univerz ima na razpolago medvrstniška svetovanja in krizne centre, ki so študentom na razpolago brez predhodne najave. Veliko mest ima telefonsko pomoč za ljudi v

stiski, ki jih vodijo prostovoljni svetovalci, skupine za samopomoč in tudi v poslovnem svetu so mnoga podjetja začela nadzornike usposabljati za svetovanje, da bi ti potem lahko sodelavce lažje razumeli in jim pomagali reševati s težave povezane s službo. Od leta 1960 se medvrstniško svetovanje (v nasprotju s strokovnim svetovanjem) uporablja z velikim odobravanjem in z velikimi uspehi, ki se kažejo v različnih situacijah. V raziskavi J. A. Durlaka (1979) se je pokazalo, da so svetovalci, ki niso izurjeni strokovnjaki na tem področju, prav tako učinkoviti kot tisti, ki so. S tem, ko prisluhnejo in podajajo določene informacije, medvrstniški svetovalci torej zelo pomembno prispevajo k reševanju težav drugih ljudi.

OSEM ZAPOVEDI

Tudi, če samo prisluhnete težavam druge osebe, če nekomu pomagata sprejeti težko odločitev ali pa, če nekomu svetujete v krizni situaciji, morate upoštevati osem pomembnih pravil. Ta pravila imenujemo 'zapovedi', vendar ne zaradi tega, ker se ne smejo kršiti ampak, ker so uporabna v skoraj vseh situacijah svetovanja. Najprej bomo vseh osem zapovedi našteali in jih nato še obrazložili:

1. **Ne obsojajte**
2. **Bodite sočutni (ne pa hladni kot kamen)**
3. **Ne dajajte osebnih nasvetov**
4. **Ne postavljajte vprašanj, ki se začnejo z "Zakaj"**
5. **Ne prevzemajte odgovornosti za težave druge osebe**
6. **Ne interpretirajte (ko lahko parafrazirate)**
7. **Držite se sedanjosti**
8. **Najprej obravnavajte občutke**

Ne obsojajte

To, da ne obsojamo, je osnova za učinkovito medvrstniško svetovanje. Kot medvrstniški svetovalci se boste nedvomno

srečevali s težavami in situacijami, ki se bodo zelo razlikovale od vašega načina življenja. Mogoče boste celo razmišljali »ta oseba je res čudna« ali pa »če bi bil jaz ta oseba, bi ravnal drugače«. Zelo pomembno je, da si zapomnite, da niste ta oseba in da ni pomembno kako bi vi ravnali v položaju te osebe. Osredotočajte se na svetovanje in poslušanje in na tak način pomagajte razjasniti ali pa mogoče celo rešiti njen ali njegov problem. Nikoli ne diagnosticirajte osebe in se z njo ne primerjajte.

Poglejmo si nekaj primerov:

- *Varovanec:* Imam problem. Vedno, ko sem na zmenku postanem zelo živčen in govorim neumne stvari.
- *Obsojevalni odgovor:* Rekel bi, da nimaš kaj dosti izkušenj v spolnosti.
- *Neobsojevalni odgovor:* Kako se počutiš, ko si živčen? (ali) Torej si nagnjen k živčnosti, ko si na zmenku.

Drugi primer:

- *Varovanec:* Mislim, da me privlačijo drugi moški.
- *Obsojevalni odgovor:* Torej imaš latentna homoseksualna nagnjenja. To je res čudno, čeprav je najbrž tudi dokaj pogosto.
- *Neobsojevalni odgovor:* Povej mi kaj več o tvojih občutkih do drugih moških.

(Pomni: Ne uporabljate besed kot so "gej" ali pa "homoseksualec", razen v primeru, ko je druga oseba to besedo uporabila prva.)

Če vam je kot svetovalcu v takšni situaciji neprijetno, imate alternativo:

- *Neobsojevalni odgovor:* To je tema o kateri se mi ni prijetno pogovarjati. Ali ti lahko poiščem drugega svetovalca?

Zadnji odgovor nam postavi pomembno vprašanje: Ali obstajajo teme o katerih se vam je neprijetno pogovarjati? Torej, ali obstajajo teme katere bi vam bilo težko ne obsojati? Če je tako, se morate takšnih tem zavedati in se odločiti kaj boste storili v primeru, če se

pojavi. Najverjetneje boste takšne varovance napotili k drugemu svetovalcu. Obstaja pa tudi možnost, da boste s pogovorom, igro vlog, itd. začeli na to temo gledati drugače in je ne boste več obsojali. Samo zato, ker osebno nasprotujete splavu še ne pomeni, da ne bi mogli nekemu, ki o njem razmišlja svetovati brez predsodkov in obsojanja. Vi niste varovanec in zelo pomembno je, da ne dovolite svojim lastnim vrednotam in izkušnjam, da vplivajo na vaše sposobnosti in učinkovitost medvrstniškega svetovanja. Če kljub temu vseeno mislite, da bo to na vas imelo vpliv, potem je najboljšje, da varovancu poiščete drugega svetovalca.

Bodite sočutni (ne pa mrzli kot kamen)

Sočutni svetovalci so ne glede na usposobljenost ali stopnjo izkušenj, veliko bolj učinkoviti kot pa tisti svetovalci, ki to niso. S sočutjem mislimo na sposobnost, da se postavimo na varovančevo mesto in na stvar gledamo iz njegovega stališča ter na dajanje občutka topline in podpore. Ali pa kot se je izrazila Barbara Okun (1976), "sočutje pomeni razumevanje druge osebe iz vidika te osebe". Pravi tudi, da je sočutje temelj celotnega odnosa med svetovalcem in varovancem.

Kaj pravzaprav pomeni biti sočuten? Pri svetovanju morate storiti več kot le to, da svet vidite skozi varovančeve oči. Varovancu morate to tudi pokazati. Sočutje pokažete vsakič, ko parafrizirate nekaj, kar je varovanec rekel, vsakič ko pokažete mali znak vzpodbude (nasmeh, namig, itd.) in vsakič, ko vzpostavite kontakt iz oči v oči.

Biti sočuten pomeni tudi prilagajati način svetovanja, ki ustreza varovancu. Živahne varovance je treba obravnavati na energičen način, tiste bolj sramežljive in tihe pa na bolj miren in nežen način. Učinkovit medvrstniški svetovalec se mora naučiti primerno prilagoditi svoje vedenje, tako da to odraža razpoloženje in osebnost varovanca.

Najslabši pristop v medvrstniškem svetovanju je, da se svetovalec do varovanca obnaša hladno kot kamen, torej, da varovanec izraža svoje misli in občutke, vi pa kot svetovalec ne kažete nikakršnih reakcij. Na žalost so stari hollywoodski filmi, s prikazovanjem terapevtov, ki za ležečimi pacienti samo tu in tam zamrmrajo, utrdili mit, da je hladen način dober terapevtski pristop. Tudi če ste visoko usposobljeni tradicionalni psihoterapevt pomanjkanje sočutja ni produktiven način za obravnavanje razmišljanj in občutkov, ki jih ljudje izražajo v medvrstniškem svetovanju.

Ne dajajte osebnih nasvetov

Ko nam prijatelj ali prijateljica razlaga o svojem problemu, ponavadi damo nasvet kako bi on ali ona ta problem lahko rešil/a. Tako nas pogosto zamika, da bi svetovali tudi varovancu, vendar je pomembno, da se v tem primeru, tega izogibamo. Ne glede na to kako močno sočustvujemo, se moramo zavedati, da nimamo enakih misli, občutkov in izkušenj kot naš varovanec, zato je v takšni situaciji dajanje nasvetov zelo neprimerno. Dajanje nasvetov v času svetovanja ponavadi vodi do neproduktivne reakcije, ki jo je Eric Berne (1964) poimenoval "igra da-ampak."

Primer:

- *Varovanec:* Sostanovalec me moti pri učenju, saj glasbo poslušam zelo naglas.
- *Svetovalec:* Si se poskusil z njim pogovoriti o tem?
- *Varovanec:* Da, ampak ni pomagalo.
- *Svetovalec:* Kaj pa, če bi se o tem pogovoril z njegovo punco?
- *Varovanec:* Da, ampak ona bi bila na njegovi strani.
- *Svetovalec:* Ali si poskusil na CD predvajalnik nalepiti list z napisom "Po 22. uri je glasno poslušanje glasbe prepovedano!"?
- *Varovanec:* Da, ampak...

Kot lahko vidite, dajanje nasvetov ni tako enostavno. Ugotovili smo, da je takrat, ko je svetovanje zastavljeno tako, da varovanec sam podaja možne rešitve, večja možnost, da se bo na katero od

rešitev, ki bo v času svetovanja sprejeta, tudi odzval. Varovanec misli, da ima sposobnost sam ali sama reševati svoje probleme. Po drugi strani pa takrat svetovalec ne daje predlogov in tudi če jih, jih pogosto daje z občutkom nemoči.

Dajanje nasvetov ne smemo zamenjevati z dajanjem informacij. Medvrstniški svetovalci imajo pogosto dostop do široke ponudbe informacij o sredstvih skupnosti, ponudnikih in storitvah za ohranjanje duševnega zdravja, o podpornih skupinah, o skupinah za samopomoč, itd. Ena izmed pomembnih nalog medvrstniškega svetovalca je, da informacij podaja na enostaven in neposreden način, ne pa oklevajoče in v obliki nasveta.

Primer:

Dobro: Prejeli smo informacije o skupinah za nadzorovanje teže. Ali želiš, da ti pošljem brošure o tem?

Slabo: Ali si razmišljal/a o tem, da bi se pridružil/a skupini za nadzorovanje teže? Lahko ti pošljem njihove brošure.

Svetovalci včasih, ko varovanec sprejme njihov nasvet in ta dejansko deluje, čutijo, da so ravnali prav. Takšno makiavelistično razmišljanje o sredstvih in načinih na daljši rok ne vodi do učinkovitega svetovanja. Ko varovancem dajemo nasvete, jih s tem odrekamo priložnost razvijanja sposobnosti sprejemanja lastnih odločitev. Razen tega dajanje nasvetov poveča tudi neproduktiven in odvisen odnos varovancev do strokovnih svetovalcev. Ko se takšen odvisniški odnos razvije, ne moremo več govoriti o tem, da varovancu pomagamo pri reševanju njegovih ali njenih problemov.

Ne postavljajte vprašanj, ki se začnejo z "Zakaj"

Zakaj medvrstniški svetovalci nebi smeli postavljati vprašanj, ki se začnejo z "Zakaj"? Ugotovili smo, da vprašanja, ki se začnejo z »zakaj«, dajejo varovancem občutek, da so na zaslišanju. »Zakaj« daje varovancu občutek, da zahtevamo razlago, v resnici pa želimo samo malo več informacij. »Zakaj« lahko preoblikujemo v manj

grozečo obliko in zato svetovalce vzpodbujamo, da kadarkoli je to mogoče upoštevajo in uporabljajo takšen način.

Za primer, primerjajte vzdušje med dialogoma:

1. DIALOG:

- *Svetovallec:* Kako se počutiš?
- *Varovanec:* Potrto.
- *Svetovallec:* Zakaj se počutiš potrto?
- *Varovanec:* Pred šestimi meseci nas je zapustil moj oče in potem sem pustil šolo. *Svetovallec:* Zakaj vas je oče zapustil?
- *Varovanec:* Kako naj bi jaz to vedel? Mislim, da zato, ker je ničvrednež.
- *Svetovallec:* Zakaj misliš, da je tvoj oče ničvrednež?
- *Varovanec:* Nehaj se igrati z menoj . . . Ti si svetovallec, zakaj mi pa ti ne odgovoriš na ta vprašanja?

2. DIALOG:

- *Svetovallec:* Kako se počutiš?
- *Varovanec:* Potrto.
- *Svetovallec:* Kaj misliš s »potrto«?
- *Varovanec:* Od kar nas je moj oče zapustil, se počutim zanič, ne morem jesti, ne morem spati, ...
- *Svetovallec:* Povej mi kaj več o tem.
- *Varovanec:* Pred šestimi meseci nas je zapustil moj oče s katerim sva se pred tem močno skregala.

V prvem primeru lahko vidimo, da je varovanec nemiren in jezen zaradi neprijetnih «Zakaj» vprašanj. V drugem primeru je varovanec veliko bolj sproščen. Vprašanja, ki se začnejo z »Zakaj« pri svetovanju niso produktivna, to besedo bi lahko popolnoma izločili iz besednjaka, ko se pogovarjamo z varovancem. Zakaj pa ne?

Ne prevzemajte odgovornosti za težave drugih oseb

Kot medvrstniški svetovalci se moramo pogosto vprašati, "Kako lahko v tej situaciji najboljše pomagam?" Na žalost svetovalci pogosto delajo napako, da nudenje pomoči enačijo s prevzemanjem

odgovornosti za dobrobit varovanca. Pomembno je, da si kot svetovalci zapomnimo, da varovanci s svojimi problemi prihajajo k nam, ker želijo pomoč pri reševanju teh problemov. Z zgoraj navedenimi spretnostmi se lahko potrudite in pomagajte varovancu. Upoštevajte, da problem ni vaš, ampak od vašega varovanca, ki mora sam ali sama sprejeti končno odločitev o rešitvi tega problema.

Vaša odgovornost je, da varovancu po najboljših močeh nudite podporo in sočutno svetovalno okolje in da drugi osebi pomagata v zvezi z občutki in mislimi, ki jih on ali ona doživlja zaradi določenega problema. Vaša odgovornost ni reševanje problema druge osebe. Če se problemi rešijo, je to dobro. Če pa ne, boste varovancu zelo v pomoč že s poslušanjem njegovih ali njenih misli in občutkov. Pravzaprav varovanci pogosto potrebujejo le nekoga, ki jim bo prisluhnil in sploh ne pričakujejo rešitve svojih težav! Če podane primere uporabljate kot del usposabljanja za medvrstniškega svetovalca, vas vzpodbujamo, da v vaše usposabljanje vključite tudi razpravo o tem kolikšen del odgovornosti naj bi, kot medvrstniški svetovalci, upravičeno sprejeli. Ali obstajajo kakšne okoliščine v katerih boste sprejeli odločitev za »dobro« varovanca, ne da bi se z njim ali z njo predhodno posvetovali? Kaj reči varovancu, ki bo vztrajal/a, da namesto njega ali nje rešite njegov ali njen problem?

Ne interpretirajte (ko lahko parafrazirate)

Do interpretiranja pride, ko razmišljate izven okvira danih informacij in pričnete o varovancu določene stvari sklepati kar sami, npr. o njegovih ali njenih podzavestnih motivih, o osebnostnih značilnostih ali pa o družbenih situacijah. Čeprav je v 3. poglavju del, ki govori o upravičeni uporabi previdno izrečenih interpretacij, ki ne smejo biti obtožujoče, pa kljub temu v naslednjem poglavju poudarjamo, da ponavadi interpretacije niso zaželeno. Parafraziranje informacij, ki nam jih podajo varovanci ponavadi zadostuje, da njega ali njo vzpodbudimo k nadaljnjemu pogovoru. Interpretiranje in dajanje nasvetov sta si v svetovanju podobna, saj sta neutemeljena in kontraproduktivna. Ponavadi

si varovanec želi razjasniti svoje misli in občutke, ne pa poslušati vaših razlag o njegovih ali njenih razlogih za določeno obnašanje.

Primerjajte dialoga:

1. DIALOG:

- *Varovanec:* Imam problem z mojo mamo. Vsakič, ko jo prosim za kakšno uslugo se počutim krivo.
- *Svetovalec:* Zveniš tako kot, da bi imel določene nerazrešene probleme s svojo mamo.
- *Varovanec:* No, nevem.
- *Svetovalec:* Zdi se kot, da je tvoj občutek krivde neke vrste projekcija. Ali si mogoče ljubosumen na svojega očeta?
- *Varovanec:* Ne. Na kaj pa sploh napeljuješ?
- *Svetovalec:* Nič, samo občutek imam takšen . . . Kakšne sanje si imel v mladosti?

2. DIALOG:

- *Varovanec:* Imam problem z mojo mamo. Vsakič, ko jo prosim za kakšno uslugo se počutim krivo.
- *Svetovalec:* Imaš občutke krivde, ko se soočaš s svojo mamo?
- *Varovanec:* Zdi se, da je ne morem prositi za nič brez, da bi se počutil grozno.
- *Svetovalec:* Povej mi kaj več o teh občutkih.
- *Varovanec:* Počutim se osramočeno . . . in neprijetno. Postanem zmeden in prestrašen. Ne morem je niti prositi, da mi kupi časopis na poti iz službe.
- *Svetovalec:* Torej čutiš krivdo in tudi strah. Je tako?

Opazite lahko, da v 1. dialogu svetovalec poskuša varovančevo obnašanje interpretirati z določenimi prikritimi razlogi, medtem ko svetovalec v 2. dialogu poskuša dane informacije samo parafrazirati. Menimo, da je drugi pristop veliko bolj primeren pri vzpodbujanju varovanca, da se odpre in razjasni svoje misli ter občutke glede problema, ki ga ima. Obstaja tudi manjša možnost, da bomo z nepravilnimi interpretacijami zmedli varovanca. Četudi so interpretacije pravilne (kar je ponavadi skoraj nemogoče), so kljub temu kontraproduktivne in ovirajoče. Humanistični in vedenjski

terapevti se strinjajo: delajte v smeri razjasnitve in spremembe, ne pa da v času svetovanja iščete skrite notranje pomene.

Držite se sedanjosti

Glede na to, da je cilj medvrstniškega svetovanja pomagati varovancem, da sami rešujejo svoje probleme, tako da jih vzpodbujamo, da izražajo in razjasnjujejo svoje misli in občutke o teh problemih, ni smiselno (predvsem na začetku), da veliko časa posvečamo njihovim izkušnjam iz zgodnjega otroštva ali da razpravljamo o ljudeh, ki niso prisotni v istem prostoru. Tako je najbolj smiselno in učinkovito, da se v času svetovanja držimo sedanjosti, ter da je v središču naše pozornosti varovanec in ne katera druga oseba.

Pride pa tudi čas, ko vam sedanjost ne zadostuje, npr., ko obravnavate občutke, vas bo mogoče zanimala zgodovina teh občutkov npr. kako dolgo trajajo, kaj jih povzročilo, itd. Takšne in temu podobne situacije popolnoma upravičujejo začasno poseganje v preteklost. Vendar je zmeraj pomembno, da preden pričnemo pogovore o preteklih občutkih ali pa možnostih za prihodnost, veliko časa posvetimo sedanjim občutkom in mislim. Mogoče bi lahko to pravilo najbolj jasno razložili tako: držite se sedanjosti, če pa se odločite od tega odstopati, najprej poskrbite, da ste dovolj časa posvetili sedanjosti!

Najprej obravnavajte občutke

Ker so s skoraj vsako situacijo o kateri se pogovarjamo v času svetovanja povezani občutki, je najbolj učinkovito, da se najprej posvetimo občutkom, šele potem pa preidemo na bolj kognitivne zadeve. Ko nam varovanec razloži svoj problem, ponavadi najprej vprašamo »Kako se počutiš zaradi tega?«

Pogosto bo ura svetovanja vključevala več kot pa samo izražanje in pojasnjevanje občutkov. Glede na to, da pri svetovanju ne gre vedno za reševanje problemov, imajo medvrstniški svetovalci zelo veliko vlogo pri ustvarjanju varnega okolja za svobodno izražanje

čustev. Ljudje včasih preprosto potrebujejo nekoga s komer lahko delijo svoj uspeh, se pritožujejo nad svojimi neuspehi in jočejo nad svojo izgubo.

Splošno gledano, reševanje problemov ni uspešno, če prej ne pride po razjasnitve občutkov. Nerazjasnjeni občutki so pogosto lahko v napoto pri iskanju alternativ in možnosti in ura svetovanja se zaradi tega lahko tudi razvije v igro »Da-ampak«. Torej, obravnavajte in analizirajte občutke. Sprašujte po občutkih, bodite pozorni na verbalno in neverbalno izražene emocije, občutke postavite v kontekst, postavite še več vprašanj o občutkih in šele potem se posvečajte reševanju

Problema.

Viri:

1. Involving Young People in Peer Education, Department of Health, London
2. S. T. Meier, S. R. Davis, The Elements of Counseling(2nd edition), Pacific Grove, CA
3. V. D'Andrea, P. Salovey, Peer Counseling/ Skill & Perspectives, Palo Alto, CA

2. POGlavJE: NAČRTOVANJE KORAKOV MS

Matej KOS, zunanji strokovni sodelavec

Helena MATAVŽ, Klavdija MIRIČ, Irena URANKAR

Andragoški zavod Maribor - Ljudska univerza

Uvod

Potem, ko ste se seznanili s teorijo MS upamo, da ste pripravljeni na prve korake...in tudi na tiste, ki še sledijo. Natančno načrtovanje MS je ključnega pomena za končni uspeh in za preprečevanje nepravilnosti. Pri tem moramo upoštevati potrebe ključne skupine, cilje, ki jih želimo doseči, določanje pravil, razporeditev časa, evalvacijo, dogovarjanje z zunanjimi strokovnimi delavci in drugimi pomočniki, predvsem pa ne smemo pozabiti na finance.

Cilji poglavja:

Cilj tega poglavja, je da vas vodi skozi prve korake načrtovanja programa MS in da vam pomaga razmisliti o vseh vprašanjih, ki so pomembna za uspešen začetek.

Ključne besede

Ciljna skupina, pravila, določanje potreb, kreativnost, razporeditev časa in evalvacija.

1. tema: Ali ste pripravljeni na prvi korak?

Začetna točka organizacije neposrednega dela je načrt projekta, ki vključuje naslednje specifikacije:

- cilji izvedbe projekta razdeljeni na programske dele,
- izobraževalne aktivnosti za vse cilje izvajanja projekta,
- načrt sodelovanja z **zunanjimi sodelavci**,
- časovni načrt izvedbe projekta,
- finančni načrt, če je vključena finančna perspektiva,
- načrt evalvacije,

- načrt sodelovanja z organizacijami in posamezniki iz bližnjega okolja,
- načrt predstavitve dosežkov projekta.

Mentorji so zadolženi za neposredno organizacijo individualnih delov programa in za organizacijo urnika dnevnih aktivnosti, kjer se prepleta delo dveh projektov (če jih je več). Pred začetkom izvajanja, mentorji skupaj z udeleženci izdelajo projektni načrt, ki vključuje tudi časovni urnik aktivnosti za vsak projekt. Tako sta dnevno delo in dnevna razdelitev posameznih nalog časovno določena in določeno je tudi trajanje posameznih operativnih nalog projekta, torej od začetnega načrtovanja do predstavitve. Mentorji, na podlagi časovne organizacije, skupaj z udeleženci odločajo o časovnih omejitvah za vse načrtovane aktivnosti. To omogoča načrtovanje sodelovanja z zunanjimi sodelavci in usklajevanje časa z možnimi sodelavci pri izpeljevanju projekta (npr. dogovor o izvajanju izobraževalne delavnice z zunanjimi strokovnimi delavci, dogovor o obiskovanju ustanov, itd.) Jasno določen časovni okvir je za mlade ljudi še dodaten motivacijski element za aktivno sodelovanje v programu.

Za organizacijo dela in izobraževanja so potrebne posamezne operativne projektne naloge, zato organizacijske oblike izbirajo mentorji, ki odločajo o najbolj primerni obliki glede na značilnosti skupine in glede na naravo projektnega dela.

Načrtovanje aktivnosti sestavljajo naslednji elementi oz. koraki: izbira vsebin, skupne projektne naloge, predstavitev posameznih ali skupnih interesov, načrtovanje projekta, razdelitev nalog, evalvacija, predstavitev, nadaljnje skupinske projektne naloge in izpopolnjevanje projekta.

Model delovnega načrta, ki je prilagojen šolskemu letu:

Aktivnosti študentov	Aktivnosti učiteljev/mentorjev	Opombe
Spoznavanje medvrstniškega svetovanja.	Oblikovanje strokovnih, teoretičnih in praktičnih fundacij za delo s ciljnim skupinami.	September
Iskanje motivacijskih elementov.	Organizacija medvrstniških skupin, aktivnosti in prostovoljnega dela.	Oktober
Oblikovanje mreže udeležencev v programu. Oblikovanje horizontalnih povezav : ponudniki aktivnosti/ prejemniki aktivnosti	Organizacija mreže udeležencev v programu. Organizacija horizontalne mreže ponudnikov/ prejemnikov aktivnosti. Vzpostavitev strokovnih temeljev - vertikalni prenos znanja in spretnosti. Mentorstvo.	November
Realizacija in razvoj mreže udeležencev v programu.	Realizacija in razvoj vertikalne mreže udeležencev in mentorstva ter horizontalne mreže udeležencev/skupin.	December Zapis rezultatov.
Realizacija in razvoj mreže udeležencev v programu. Vzpostavitev trdne horizontalne mreže programa.	Realizacija in razvoj vertikalne mreže udeležencev in mentorstva ter horizontalne mreže udeležencev/skupin.	Januar Zapis rezultatov.
Oblikovanje večstopenjske horizontalne mreže.	Prenos znanja in sposobnosti na višjo stopnjo horizontalne mreže. Preoblikovanje mentorstva v posredno mentorstvo.	Februar Zapis rezultatov.
Mladinski svetovalci. Vključitev novih prejemnikov znanja in spretnosti.	Oblikovanje mladinskih svetovalcev. Posredno mentorstvo.	Marec Zapis rezultatov.
Samostojni mladinski svetovalci.	Posredno mentorstvo. Širjenje mreže mentorjev in vključitev novih mentorjev.	April Evalvacija rezultatov.

Aktivnosti študentov	Aktivnosti učiteljev/mentorjev	Opombe
Verificirani samostojni mladinski svetovalci.	Evalvacija dela. Nove strokovne ugotovitve.	Maj Konec. Začetne točke za nadaljnje strokovno medvrstniško svetovalno delo.

2. tema: Ali je za mene in ali je za tebe?

Ciljno skupino sestavljajo mladi ljudje, to so učenci srednjih šol z učnimi težavami kot tudi mladi ljudje, ki jih zanima sodelovanje, pomoč drugim in kreativno delo. Pripadniki obeh skupin predstavljajo horizontalno mrežo medvrstniškega svetovanja, ki niso odvisni od šolskega, finančnega ali družbenega statusa. Kar je pomembno je njihov interes in njihov položaj v družbenopsihološki shemi njihovega vsakdanjega življenja. **Vertikalno mrežo** medvrstniškega svetovanja sestavljajo starši učencev, svetovalci, prijatelji in učitelji v srednjih šolah in drugje. Njihov interes in njihova vloga v shemi je prav tako pomembna, ni pa vloge, ki bi bila določena vnaprej in ki bi bila obvezujoča za obstoj aktivne medvrstniške svetovalne mreže.

Pri delu z mladimi ljudmi moramo upoštevati naslednja načela:

- načelo molčečnosti,
- delo z otrokom ali mlado osebo do konca šolskega leta,
- vsak otrok se samostojno odloči za sodelovanje v programu,
- razredni učitelj obvesti starše o otrokovem sodelovanju v programu,
- morala, fleksibilnost, konkretni cilji, spontanost,
- strokovno vodstvo izobraževanja,
- nadzor.

Mladi ljudje s seboj nosijo vzorce in modele razvoja in kreativnega dela, pomoč bi mogoče potrebovali samo z oblikovanjem odnosov med njihovim vsakodnevnim delom in s potrebami širše družbe.

Sodelovanje mladih ljudi je pomembno za drugi in tudi odločilen cilj projekta, ki poteka v okviru izbirnih šolskih aktivnosti, svetovalnega dela učiteljev in svetovalcev ter pri normalnih učnih urah. Razen objave projekta so, zaradi njihove povezave s študenti, pomembni še motivacijski in osebni elementi mentorjev. Skupina je oblikovana na tak način, da se v času trajanja projekta širi in nadgrajuje v smeri cilja projekta.

Predvsem v začetni fazi ima zelo velik pomen sodelovanje tistih mladih ljudi, ki so zmožni, ne samo uresničevati svoje lastne interese v projektu, ampak tudi predstavljati druge mlade ljudi in svoje sovrstnike.

Motivacijski element, ki je pomemben za obe generacijski skupini, je razlog zakaj se posameznik odloči sodelovati v projektu.

3. tema: Vedeti moramo kaj potrebujemo

Program MS je uspešen samo takrat, ko je usmerjen k potrebam. Obstajajo določena splošna vprašanja, ki vam lahko pomagajo razumeti potrebe šole in učencev, ki pa so rezultat težav in skrbi s katerimi se soočajo. Premislite o družbeni sestavi šole, o lokaciji šole, koliko učencev jo obiskuje, kakšne tipe izobraževalnih programov nudi, kakšni so problemi in skrbi učencev, zaposlenih, staršev in uprave šole.

Potem, ko smo razjasnili zgoraj omenjena vprašanja in definirali glavne razloge za uporabo MS, se lahko odločite za primeren tip ali tipe MS. Opis vseh tipov je na razpolago v tem priročniku.

4. tema: Pravila in zakaj jih potrebujemo

Zelo pomembno je, da se "pravila igre", ki so določena za udeležence, v času izvajanja programa ne spreminjajo. Ta pravila morajo biti jasna, enostavna, jedrnata in predvsem razumljiva za vse.

Sestava programa in pravilo, ki ga vodi in usmerja, sta najbolj potrebna, če pride do odstopanj med ciljem programa in izpeljavo

programa. Pravila lahko razdelimo na dve skupini. Prva skupina zajema manjše število pravil, ki so popolnoma jasna in ki se nanašajo na urnik in spoštovanje osnovnih dogovorov glede izvajanja programa (npr. "spoštuj enakopravnost vseh udeležencev."). Druga skupina pa zajema pravila, ki se nanašajo na individualno delo ali pa na delo v manjših skupinah. Tudi ta so jasna in kratka. Razlika je v tem, da se lahko pravila druge skupine, v skladu z individualnimi dogovori med udeleženci, v času programa spremenijo. Vseeno pa morajo cilji programa ostati jasni. V tem je prednost in razlika med MS in navadnim izobraževalnim programom (sprememba pravil se lahko nanaša na konkretne zadeve, izvajanje in časovni okvir znotraj programa, itd). Takšna fleksibilnost pravil znotraj programa ustvarja dodatno vrednost programa in pomaga doseči dodatno osebno kvaliteto vseh sodelujočih. Program je tako bolj "živ", upošteva psihološke in družbene razlike med udeleženci in zahteva višjo stopnjo sodelovanja. Zelo pomembno je, da pri oblikovanju in določanju pravil vključite učence. Vedno se pogovorite o razlogih za kršenje pravil in ne obtožujte "kršitelja pravila". Razlogi za kršenje pravil vam lahko pomagajo pri izboljšavi pravil in programa.

5. tema: Kreativnost premaga pasivnost

Kreativnost v MS pomeni odgovornost mentorja, da omogoča in vzpodbuja mlado osebo pri razvijanju strategij za razreševanje njegovega ali njenega vsakdanjega šolskega ali medvrstniškega življenja. Kreativnost odnosa mentor-vrstnik in vrstnik-vrstnik v MS pomeni vzpodbujanje integralnega in individualnega razvoja pri iskanju odgovorov ali pa kompleksnih rešitev. Tudi v tem primeru so, za delo z mladino, potrebni visoko usposobljeni mentorji in odprtost za umetniške, kreativne, formalne in neformalne pristope.

Premislite o naslednjih stavekih:

- Rad/a dajem natančna navodila in od učencev pričakujem, da jih bodo upoštevali.

- Učencem rad/a dajem svobodo in možnost pri uporabljanju lastnih idej in metod za reševanje težav.

Obstajajo razlogi za strinjanje in nestrinjanje s stavkoma. Najboljši pristop bi bil, če bi našli pristop, ki bi omogočal kreativnost učencev v MS, vendar bi pa še vedno bil v okviru tega, kar morate vi kot učitelji določiti, zato da imate še vedno nadzor nad zagotavljanjem tega, da je MS koristno za vse udeležence.

6. tema: Kako organiziramo čas

Čas izpeljave programa mora biti prilagojen času trajanja šolskega leta vsake države. Ker je MS dodatek že obstoječemu in zapletenemu izobraževalnemu sistemu, bi MS moralo čas uskladiti s potrebami in možnostmi udeležencev. Glede na razdelitev pravil na dve skupini, bi tudi urnik izvajanja moral biti razdeljen na dva dela.

Delo programa ponavadi poteka v času šolskega leta, lahko poteka tudi skozi celotno leto, kar pa je odvisno od potreb in interesov medvrstniških skupin. Udeleženci skupaj z mentorjem določijo proste dneve. Pomembno je, da aktivnosti določenega projekta potekajo neprekinjeno in konstantno. Pravilo je, da je nekaj manjših projektov izbranih skupaj z velikim enoletnim projektom, ki jih med seboj povezuje. Enoletni projekt je usmerjen k ustanovam in ponavadi zajema probleme, ki so tudi razlog za nastanek skupine. Manjši projekti so bolj individualno usmerjeni, poudarek je na kreativnosti, imajo prosto izbiro udeležencev, usmerjeni so k posamezniku in skupini.

Manjši projekti so podvrženi evalviraciji, ko se končajo, večji pa na koncu šolskega leta. Projekti potekajo vsak teden, ponavadi dve do štiri ure, trikrat tedensko. Ta časovni okvir vključuje usposabljanje medvrstniških svetovalcev in sodelovanje s strokovnimi ustanovami in starši.

7. tema: Ogleдалce, ogleдалce na steni

Evalvacija programa medvrstniškega svetovanja je stalna naloga izbrane strokovne organizacije (mentorji programa). Metoda evalvacije izhaja iz strokovne evalvacije narave evalvacijskih ciljev in je usmerjena k kvalitativnim analizam, ki so v široki uporabi v sodobnih humanističnih študijah.

Tukaj moramo še poudariti, da je evalvacija šolskih dosežkov, ki jo opravljajo udeleženci s pomočjo skupine mentorjev, permanenten in bistven del programa medvrstniškega svetovanja.

Obstaja veliko tipov evalvacij, zato se mora ekipa odločiti na kaj se bo osredotočila. Pomislite na to kako želite evalvirati program in kaj želite evalvirati, ali se želite osredotočiti na posamezne rezultate ali pa želite opazovati izboljšave v okviru šole. Program medvrstniškega svetovanja vsebuje veliko dimenzij in tako tudi veliko aspektov, ki jih ne moremo evalvirati z merjenjem.

Manjši projekti so evalvirani, ko se končajo, medtem ko so večji projekti evalvirani na koncu šolskega leta.

To vam je lahko v pomoč pri načrtovanju evalvacije v medvrstniškem svetovanju:

Kaj evalviramo?

- Število sodelujočih učencev,
- znanje in spretnosti udeležencev (spretnosti komuniciranja, spretnosti pri reševanju težav, druge družbene spretnosti, samozavest, želja po spremembi...),
- odnose do programa v šoli in skupnosti,
- izvajanje,
- učinkovitost metodologije, ki jo uporabljajo medvrstniški svetovalci,
- mnenje učencev o programu,
- izboljšanje šolskega uspeha,
- izboljšanje šolskega vzdušja,

- izboljšanje odnosov,
- drugo.

Kdo evalvira:

- Medvrstniški svetovalci,
- učenci, ki sodelujejo v medvrstniškem svetovanju,
- vsi učenci šole,
- učitelji,
- drugi sodelujoči,
- ostali.

Evalvacijski pripomočki/metode:

- Vprašalniki,
- delovni listi,
- vprašalniki pred usposabljanjem,
- vprašalniki po usposabljanju,
- opazovanje,
- vprašalniki za učence,
- ostalo.

Viri (samo tisti, ki so bili uporabljeni v tem poglavju)

Aries, Philippe: Otrok in družinsko življenje v starem režimu. Studia humanitatis, Ljubljana, 1991

Ule, Mirjam in Mihelj, Vlado: Pri(e)hodnost mladih. Juventa, Ljubljana, 1995.

Marentič Požarnik, Barica: Psihologija učenja in pouka. DZS, Ljubljana, 2000.

Ule, Mirjana: Psihologija vsakdanjega življenja. ZPS, Ljubljana, 1993.

Ule, Mirjana: Mladina in ideologija. DE, Ljubljana, 1988.

Ule, Mirjana, Mihelj, Vlado: Pri(e)hodnost mladine. DZS, Ljubljana, 1995.

Ule, Mirjana: Sodobne identitete v vrtincu diskurzov. ZPS, Ljubljana, 2000.

Ule, Mirjana: Temelji socialne psihologije. ZPS, Ljubljana, 1997.

Urek, Mojca: Življenjske zgodbe in njihov pomen. Socialno delo, letnik 38, št. 2-4, Ljubljana, 2001.

Sieder, Reinhard: Socialna zgodovina družine. ZRC, Ljubljana, 1998.

Reber, Tanja: Avto/biografije v sociologiji in ženskih študijah. Teorija in praksa, letnik 33, št. 5, Ljubljana, 1996.

Luckmann, Thomas: Družbena konstrukcija realnosti. Cankarjeva založba, Ljubljana, 1988.

Gillis, John R.: Mladina in zgodovina, tradicije in spremembe v evropskih starostnih odnosih od 1770 do danes. Aristej, Šentilj, 1999.

Castells, Manuel: The Power of Identity. Oxford, Blackwell, 1997.

Jung, Carl Gustav: Arhetipi, kolektivno nezavedno, sinhroniciteta. Katerda, Maribor, 1995.

Urek, Mojca: Zgodbe na delu. Oranžna zbirka, Ljubljana, 2005.

Blažič, Zlatko: Zgodovina moje heroinske odvisnosti: pot skozi Don Pierinovo Skupnost Srečanje. Subkulturni azil, Maribor, 2005.

Heinemann, U. Ranke: Ne in amen; napotilo za verski dvom, CZ, Ljubljana, 2000.

Shutz, Alfred: The problem of social reality. Martinus Nijhoff, The Hague, 1973.

Beck, Ulrich: Družba tveganja (1. in 2. del).

Tönnies: Skupnost in družba, FDV, Ljubljana 1999.

Uporabni viri in dodatno branje

D. Crawford, R. Bodine, Conflict Resolution Education: a Guide to Implementing Programmes in Schools, Youth-serving Organisations, and Community and Juvenile Justice Settings (programme report), Washington, DC

Konflikt in komunikacija: Vodnik skozi labirint obvladovanja konfliktov, Ljubljana

D. Shapiro, L. Pilsitz, S. Shapiro: Conflict & Communication: A Guide Through The Labyrinth Of Conflict Management, Central European University Press, 2004.

Slovar

Vključuje pomembne izraze, ki bodo kasneje povzeti v slovarskem delu priročnika.

Zunanji sodelavci – ljudje, ki niso zaposleni na šoli, vendar so pa zaradi svojih sposobnosti in znanja koristni sodelavci.

Horizontalne povezave – obstajajo med osebami, ki so neposredno povezane z MS, to so prejemniki in ponudniki svetovanja.

Ciljna skupina – osebe katerim je ta program namenjen in katerih potrebe se upoštevajo pri načrtovanju MS.

Vertikalna mreža– sestavljajo jo vse osebe in ustanove, ki so povezane z MS. Ne samo učenci in učitelji, ampak tudi starši, lokalni organi, zdravstvene ustanove, itd.

3. POGLAVJE: OZADJE KONFLIKTOV ŠOLI: NEOBVLADLJIVI KONFLIKTI

EUROFORM RFS - Italija

Uvod

Konflikt definiramo kot nesoglasje, ki vpleteni dojemajo kot grožnjo njihovim potrebam, interesom ali skrbem. V tej enostavni definiciji se pojavi več pomembnih spoznanj:

Nesoglasje – ponavadi se zavedamo, da obstajajo razlike v položajih tistih, ki so vpleteni v konflikt. Vendar se lahko dejansko nesoglasje in posameznikovo dojetje nesoglasja med seboj zelo razlikujeta. Konflikte ponavadi spremljajo večji nesporazumi, ki dojetje konflikta še znatno povečajo. Če lahko razumemo dejanska področja nesoglasja, nam bo to pomagalo pri reševanju pravih problemov in pri zadovoljevanju resničnih potreb vpletenih.

Vpleteni v konfliktu – pogosto prihaja do razhajanj pri določanju vpletenih v konfliktu. Velikokrat so ljudje zelo presenečeni, ko izvejo, da so vpleteni v konflikt, medtem ko se nam lahko zgodi, da smo presenečeni, ker nismo vključeni v konflikt. V veliko primerih se zgodi, da so ljudje, ki so del družbenega sistema (npr. delovna skupina, družina, podjetje, itd.) primorani sodelovati v sporu, ne glede na to ali tudi oni to situacijo dojemajo na takšen način. V zgornjem primeru se ljudje, glede na sedanje dojetje problema, pretekle zamere, odnose in vloge v organizaciji ter glede na druge faktorje, brez obotavljanja postavijo na določeno stran. Določanje vpletenih je lahko težko opredeljiv koncept.

Dojetje grožnje – ljudje prej reagirajo na to kako sami dojemajo grožnjo, kot pa na dejansko grožnjo s katero se je treba soočiti. Medtem, ko dojetje ne postane resničnost sama po sebi, se človeško obnašanje, občutki in reakcije spreminjajo pod vplivom razvijajočega se občutka o grožnji s katero se soočajo. Če poskusimo razumeti dejanske grožnje (spori) in razvijati strategije (rešitev) za razreševanje (sporazum), potem delamo v pravi smeri za reševanje konflikta.

Potrebe, interesi ali skrbi - obstaja nagnjenje, da "problem" v ožjem smislu definiramo kot nekaj, kar je v zvezi z določenim dejstvom nejasno, neznano in je potrebno pojasniti ali rešiti. Vendar so konflikti v službi veliko bolj zapleteni kot pa ta definicija, saj vključujejo trajajoče odnose s kompleksnimi in emocionalnimi komponentami. Preprosto povedano: razen vsebinskih so vedno pomembne še proceduralne in psihološke potrebe znotraj konflikta. Pri učinkovitem reševanju konflikta moramo te točke upoštevati.

Neobvladljivi konflikti – to so konflikti, ki so ljudem zelo pomembni in ki ostanejo nerazrešeni za daljši čas in se potem s tem časom tudi spreminjajo, eskalirajo ter se vedno znova pojavljajo. Tako čez čas ta konflikt pristane na visoki stopnji napetosti in razdiralnosti. Konflikti so neobvladljivi, ko:

1. vpleteni v konfliktu med seboj zelo malo ali pa sploh ne komunicirajo,
2. obstaja visoka stopnja nepopustljivosti med vpletenimi,
3. je prisotna visoka stopnja sovražnosti in poskusov škodovanja drugemu,
4. je konflikt neizogiben.

Sedanji konflikt kaže potencial, da bo postal neobvladljiv, nekateri bi pa rekli, da to že je. (Northrup, 1989).

Cilji poglavja:

V tem delu priročnika bomo analizirali neobvladljive konflikte (NK):

- prepoznavanje značilnosti, vzrokov in posledic pri posredovanju v neobvladljivih konfliktih,
- izbiranje primerne komunikacijske metode za obravnavanje vedenja,
- določanje posredovanje v neobvladljivem konfliktu,
- uporaba teh konceptov v praksi ali v službi.

Ključne besede:

Konflikt, vpliv, motivacija, rešitev, konfrontacija, kognicija in bližnja okolica.

1. tema: ZNAČILNOSTI, VZROKI IN POSLEDICE

Čeprav se NK pogosto začne na enak način kot obvladljiv konflikt (OK), pa NK vključuje različne spore, okoliščine in dinamike, ki pripomorejo k transformaciji v trden in nevaren proces.

Značilnosti: obvladljivo in neobvladljivo

Neobvladljiv konflikt se na splošno definira kot konflikt, ki je kljubovalen, intenziven, trmast in zelo težko rešljiv.

Čas in intenziteta

NK ponavadi trajajo dalje in se vedno znova pojavljajo s povečano napetostjo in možnimi izbruhi nasilja. Včasih izginejo in zdi se, da so razrešeni, vendar, če ni rešen sam vzrok konflikta, se lahko zgodi, da se znova pojavijo in povečajo. To je možno, če zunanje okoliščine to izražanje dovoljujejo ali pa vzpodbujajo.

Osrednje sporne zadeve

NK ponavadi vključuje potrebe ali vrednote, ki jih vpleteni dojemajo kot nujne za njihovo preživetje. Pogosto te niso povezane s sporno zadevo, ki je sprožila konflikt, vendar se z eskaliranjem konflikta sporne zadeve pogosto spremenijo in privzamejo grozilni značaj.

Prodornost konflikta

Izkušnja grožnje, ki je povezana s konfliktom je pogosto tako osnovna in osrednja za človekove izkušnje, da se vpliv konflikta razširi, prodira in tako vpliva na več področij človekovega življenja.

Brezupnost

Tisti, ki so vpleteni v NK ponavadi pridejo do točke, kjer čutijo, da je že brezupno iskati rešitev za konflikt. Takšen konflikt se ponavadi doživlja kot situacija, kjer nihče ne zmaga.

Namen škodovati

Na tej stopnji napetosti so nameni vpletenih škodovati drug drugemu. Njihov glavni namen je drugemu vpletenemu prizanesti

čim več fizične in psihične škode.

Odpornost na rešitev

NK so odporni na ponavljajoče se in skupne poskuse reševanja.

a. Vzroki NK

Sporne zadeve

Na splošno lahko NK vključujejo več različnih in med seboj povezanih spornih zadev kot so sredstva, vrednote, moč ali pa osnovne človeške potrebe. Posredno ali neposredno vključuje večina konfliktov več kot eno obliko spornih zadev. Burgess in Burgess (1996) sta določila tri oblike spornih zadev, ki pogosto vodijo do neobvladljivosti:

I. Moralne razlike - to so konflikti, ki nastanejo zaradi vprašanj osnovnih, moralnih, verskih ali osebnih vrednot, ki nimajo preverljivih odgovorov in jih zato ni lahko spreminjati.

II. Visoko tvegani distribucijski konflikti - nastanejo zaradi omejenih ali nezadostnih sredstev.

III. Hierarhični konflikti - pomenijo boriti se za moč v družini, status ali politično oblast.

John Burton (1987), Jay Rothman (1997) in John Paul Lederach (1997) so razlikovali sporne zadeve glede na:

I. Deljiva sredstva - ta pojem se nanaša na denar, čas, zemljišče, itd.

II. Skupinska identiteta - se nanaša na spoštljivo in pravično obravnavanje, varnost, zanesljivost in občutek nadzora nad lastnim življenjem.

Čeprav večina NK vključuje obe obliki spornih zadev, pa kljub temu v NK bolj izstopajo sporne zadeve, ki temeljijo na skupinski identiteti, saj je to področje bolj povezano z najosnovnejšimi človeškimi potrebami.

Ker vpleteni konflikte, ki se nanašajo na identiteto, dojemajo kot bolj pomembne in grozeče kot pa konflikte, ki se nanašajo na sredstva, je priporočljivo, da se jih obravnava in rešuje na različne načine (npr. z urami daljših dialogov, itd.). Različne metode, ki

so bile razvite predvsem za konflikte, ki se nanašajo na sredstva, so neprimerne za reševanje problemov, ki so povezani z lastno in skupinsko identiteto.

Kontekst

NK se vedno znova pojavljajo v situacijah, kjer je prisotna velika razlika v moči vpletenih in kjer tisti, ki so močnejši izkoriščajo, nadzirajo ali pa zlorablajo šibkejše. Pogosto se NK pojavljajo tudi tam, kjer določeni posamezniki ali skupine prejemajo več prednosti in naklonjenosti kot pa drugi posamezniki ali skupine.

Eskalacijska dinamika

NK predstavlja eskalacijsko dinamiko, ki se kaže v štirih stadijih: razprava, polarizacija, segregacija in uničenje. Družbeno-psihološki proces, ki lahko poveča intenzivnost konflikta vključuje elemente kot so:

- I. *Neppravilno dojetanje* - negativni in poenostavljeni stereotipi.
- II. *Selektivno dojetanje* - selektivno vrednotenje vedenja, najdba potrdilnih dokazov in popačenje atributov.
- III. *Izpolnjene prerokbe* - ko se negativen odnos in negativno dojetanje odražata in vplivata na negativno vedenje druge osebe.
- IV. *Preobremenjenost z obvezami* - eskalacija obvez.
- V. *Ujetost* - posebna oblika eskalacije, kjer vpleteni za konflikt porabijo več sredstev kot pa jo to iz vidika zunanjih standardov sploh primerno.
- VI. *Tekmovalna usmerjenost v zmago ali izgubo*
- VII. *Nagnjenost h kognitivni otrplosti* - biti nezmožen predstavljati si alternative.
- VIII. *Avtistično sovraštvo* - nagnjenje k temu, da prenehamo komunicirati in reagirati na tiste s katerimi smo v konfliktu

b. Posledice NK

Stroški

Ponavadi so stroški NK (čas in porabljen denar) zelo visoki.

Nasilje

Najbolj očitna posledica takšnih konfliktov je fizično in psihično nasilje.

Ločitve

V takšnih situacijah je za obvladovanje nasilja potrebno ločiti nasprotnike v konfliktu. Ločitev lahko zmanjša nasilje, vendar pa lahko pomanjkanje človeškega kontakta med vpletenimi poveča negativno in stereotipno mnenje, ki ga vpleteni imajo drug o drugem.

Duševno zdravje

Izkušnja podaljšane travme povezane z NK lahko povzroči globoke rane. Dolgotrajna izpostavljenost trpljenju, izgubi ljubljene osebe, posilstvu in kroničnim zdravstvenim težavam, lahko uniči človekovega duha in zmanjša možnosti za vodenje zdravega življenja.

2. tema: SODELOVANJE V POSREDOVANJU V NEOBVLADLJIVEM KONFLIKTU

---

1. smernica: *Pred posredovanjem izvedite natančno analizo sistema konflikta (zgodovina, kontekst in dinamika).*

Obstaja veliko oblik analitičnih okvirjev, ki so uporabni za analiziranje sistemov konfliktov. Pruitt in Olczak (1995) sta ponudila preprost in obsežen okvir za uporabo pri analiziranju NK. Njun **MVKVO (MACBE)** model je eklektičen in multimodalen sistemski pristop, ki se nanaša na družbene konflikte in ki s petimi različnimi, vendar medsebojno odvisnimi podsistemi vpletenih posameznikov, poišče izvor in možne rešitve konflikta. Ti podsistemi so:

Motivacija, Vpliv, Kognicija, Vedenje in bližnja Okolica.

Visoko eskalirani konflikti vsebujejo sovražne elemente v vseh petih komponentah: motivacija in namen sta škodovati in uničiti drugega, vpliv je sovražen in poln besa, kognicija vključuje negativne stereotipe in dojemanja ter visoko stopnjo nezaupanja, vedenja so nasilna, okolica pa je ponavadi polarizirana.

2. smernica: *Primarna skrb posredovalcev je, da ustvarijo in vzpodbujajo avtentično izkušnjo "zrelosti" med vpletenimi.*

MVKVO model priporoča zaporedno metodo pri posredovanju v NK, ki se začne z zrelostjo. Zrelost je prvi poudarek modela, saj mora prvi korak za rešitev konflikta biti razvoj motivacije za željo po osvoboditvi od konflikta. Zrelost lahko bolje definiramo kot obvezanost vpletenih, da spremenijo smer eskalacijskega in uničujočega družbenega procesa proti smeri zmanjševanju le tega. Takšna obvezanost lahko povzroči spremembo v naravi odnosov vpletenih in sicer od tekmovalne, brezupne in uničujoče usmerjenosti proti sodelujočemu ter konstruktivnem sobivanju z možnostjo skupne koristi. Zelo koristno je, da že takoj premislite o uporabi metode za odstranjevanja dejavnikov, ki se upirajo zrelosti in tako olajšate zmanjševanje napetosti. S prepoznavanjem in odstranjevanjem ovir (kot so nezaupanje, jeza, pomanjkanje spretnosti, itd.), ki nasprotujejo zrelosti, postane možno ustvariti ali povečati obvezanost vpletenega do sprave brez povečanja vsesplošne stopnje napetosti v sistemu.

3. smernica: *Na začetku vpletene usmerite proti cilju določanja pravičnega in konstruktivnega procesa obravnavanja konflikta in jih oddaljite od cilja doseganja rezultatov za reševanje konflikta.*

Poiščite proces, ki bo za vpletene tako učinkovit (v smislu zmanjševanja negativnih stroškov konflikta in povečevanja prednosti) kot tudi pravičen (v smislu morale).

4. smernica: *Pristopi izvaabljanja in povpraševanja, ki so namenjeni za posredovanje v konfliktih, so ponavadi veliko bolj spoštljivi do vpletenih, trajnejši in splošno bolj učinkoviti kot pa predpisani pristopi.*

Veliko poznavalcev je mnenja, da so predpisani pristopi za posredovanje neprimerni, saj so posredovalci obravnavani kot strokovnjaki, udeleženci pa kot pasivni prejemniki vnaprej določenega znanja, modelov in spretnosti. Zagovarjajo drugo

obliko pristopa, ki izvablja in poudarja krajevna in kulturna znanja udeležencev in pri katerem posredovalec in udeleženci skupaj oblikujejo posredovanja, ki so specifično prilagojena problemom, sredstvom in pritiskom specifičnega kulturnega konteksta.

5. smernica: *Kratkoročna zaježitev krize, posredovanja morajo biti usklajena z dolgoročnimi cilji in posredovanji.*

Posredovalci se ponavadi posvetijo obvladovanju trenutne krize in ustavljanju nasilja. Takšna oblika obvladovanja kriz je seveda bistvenega pomena.

6. smernica: *Splošna strategija posredovanja mora vsebovati primerne pristope za sporne zadeve, ki izhajajo iz preteklosti, sedanjosti in prihodnosti.*

Obravnavanje sedanjosti:

- 1. Upravljanje kriz:** namen upravljanja kriz je ustaviti nasilje in zmanjšati človeško trpljenje, ki nastane zaradi konfliktov.
- 2. Analiza konflikta:** sistematična identifikacija jasnih in latentnih spornih zadev, eskalacijske dinamike in drugih faktorjev, ki pomagajo določati parametre konflikta.
- 3. Vzpodbujanje zrelosti:** predpogoj za večino drugih posredovanj je ustvarjanje avtentične obveze do sprave med vpletenimi.
- 4. Konstruktivna konfrontacija:** dosežemo jo, tako da osredotočimo posredovanje na vzpodbujanje konstruktivnih procesov konflikta in ne z določanjem in iskanjem rešitev za konflikt.
- 5. Delavnice za reševanje problemov**

Obravnavanje preteklosti:

Zato da lahko pride do celjenja v sedanjosti, je pri NK potrebno najprej obravnavati preteklost.

- 1. Premislek:** je metoda, ki je namenjena posameznikom, zato da premislijo o svoji lastni vlogi in odgovornosti v eskalaciji

konflikta. To dosežemo s vzpodbujanjem vpletenih, da upočasnijo reaktivni proces konflikta in da dobro premislijo o tem kaj jim ta konflikt pomeni, zakaj jim je pomemben in zakaj so se tako globoko zapletli v uničevalen pristop.

2. **Dialog:** je interaktiven proces, katerega cilj je med vpletenimi v konfliktu vzpostaviti stik, omogočiti izražanje bolečine in globoko razumevanje človeških izkušenj v konfliktu. V procesu dialoga gre za spraševanje in ne zagovarjanje: javno priznavanje vrednosti potreb drugih ljudi.
3. **Odpuščanje in sprava:** odpuščanje je eden izmed vidikov sprave, vendar je sprava kot proces visoko nad odpuščanjem. Sprava je racionalno srečanje vpletenih v konfliktu, kjer gre za priznavanje preteklih napak.

Obravnavanje v prihodnosti:

1. **Osredotočeno predstavljanje družbe:** ta pristop je dokaj preprost. Začne se tako, da vpleteni izrazijo skupne družbene skrbi, ki so v povezavi s konfliktom. Udeležence se potem prosi, da odmislijo sedanjo situacijo in da se postavijo v prihodnost čez približno dvajset ali trideset let. V tem času so bile njihove skrbi učinkovito obravnavane. Vpleteni začnejo skupaj ustvarjati vizijo o skupnosti, ki jo sestavljajo ustanove in odnosi, ki so potrebni za učinkovito obravnavanje skupnih skrbi. Potem se vpleteni začnejo počasi premikati iz prihodnosti v sedanost in sproti ugotavljati korake, ki so potrebni za oblikovanje in nastanek takšnih ustanov in odnosov. Na koncu imajo udeleženci tako vizijo kot tudi načrt za uresničenje te vizije.

Slovar:

Neobvladljiv konflikt: neobvladljiv konflikt je konflikt, ki se s časom pojavlja vedno znova in postane odporen na poskuse reševanja.

Prodornost konflikta: v kontekstu neobvladljivih konfliktov se prodornost konflikta nanaša na vrsto psiholoških elementov

(misli, prepričanja, odnosi, itd.) in družbene procese, ki postanejo del strukture konflikta.

Nepravilno dojemanje: negativni in poenostavljeni stereotipi.

Selektivno dojemanje: selektivno vrednotenje vedenja, najdba potrdilnih dokazov in popačenje atributov.

Izpolnjene prerokbe: nastanejo, ko se negativen odnos in negativno dojemanje odražata in vplivata na negativno vedenje druge osebe.

Preobremenjenost z obvezami: eskalacija obvez.

Ujetost: posebna oblika eskalacije, kjer vpleteni za konflikt porabijo več sredstev kot pa jo to iz vidika zunanjih standardov sploh primerno.

Nagnjenost h kognitivni otplosti: biti nezmožen predstavljati si alternative.

Avtistično sovražstvo: nagnjenje k temu, da prenehamo komunicirati in reagirati na tiste s katerimi smo v konfliktu.

Zajezitev krize: namen upravljanja kriz je ustaviti nasilje in zmanjšati človeško trpljenje, ki nastane zaradi konfliktov.

Analiza konflikta: sistematična identifikacija jasnih in latentnih spornih zadev, eskalacijske dinamike in drugih faktorjev, ki pomagajo določati parametre konflikta.

Vzpodbujanje zrelosti: predpogoj za večino drugih posredovanj je ustvarjanje avtentične obveze do sprave med vpletenimi.

Konstruktivna konfrontacija: dosežemo jo, tako da osredotočimo posredovanje na vzpodbujanje konstruktivnih procesov konflikta in ne z določanjem in iskanjem rešitev za konflikt.

Sprava: je racionalno srečanje vpletenih v konfliktu, kjer gre za poudarek na priznavanju preteklih napak.

Viri:

Azar, E.E. *The Management of Protracted Social Conflict*. Hampshire, England: Dartmouth, 1990

Burgess, H., and Burgess, G. "Constructive Confrontation: A Transformative Approach to Intractable Conflicts." *Mediation*

Quarterly, 1996, 13, 305-322.

Burton, J. *Resolving Deep-Rooted Conflict: A Handbook*. Lanham, Md.: university Press of America, 1987.

Coleman, P.T. "Redefining Ripeness: A Social Psychological Perspective." *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 1997, 3, 81-103.

Fisher, R.J., "Third-Party Confrontation: A Method for the Resolution and Study of Conflict." *Journal of Conflict Resolution*, 1994, 16, 67-94.

Lewin, K. "Frontiers in Group Dynamics." *Human Relations*, 1947, 1, 5-41.

Ross, M.H. *The Management of Conflict: Constructive and Destructive Processes*. New Haven: Yale University Press, 1993.

Spletne strani:

www.ohrd.wisc.edu/onlinetraining/resolution/aboutwhatisit.htm

www.mcdonnell.iccc.edu.pl/

www.alacademic.com

www.puresafety.com

www.springerlink.com

4. POGlavJE: PREPREČEVANJE KONFLIKTOV

Euroform RFS – Italija

Uvod

Kjerkoli se ljudje zbirajo in družijo bo prišlo do različnih mnenj, konfliktov, nesoglasij, sporov in do prerekanj. To je normalen del človeškega delovanja. Vsi smo nagnjeni k temu, da se sramujemo konflikta in da nanj gledamo kot na negativen pojav. Zlahka pa pozabimo, da konflikt ni samo negativen, ampak je lahko tudi pozitiven, kar pa je odvisno od značilnosti konflikta in kako ravnamo s spori in nesoglasji. Ta del priročnika je namenjen izboljševanju sposobnosti učinkovitega obvladovanja konflikta in za preprečevanje nepotrebnih konfliktov ter zgrešenih eskalacij konfliktov. V prvem delu smo v sodelovanju s šolskim partnerjem ugotovili vzroke konflikta in vedenjskih ter emocionalnih problemov v šoli. Teme vključujejo tudi različne rizične faktorje in programe preprečevanja, ki se izvajajo v srednjih šolah. V drugem delu smo kot strategijo za reševanje konfliktov predlagali model mediacije, v zadnjem delu smo se pa osredotočili na teme o osebnostnih potrebah v času posredovanja.

Cilji poglavja:

- Analiziranje problemov v šoli,
- določanje vzrokov vedenjskih in emocionalnih problemov v šoli,
- odkrivanje novih prihodnjih smernic za upravljanje konfliktov,
- izvajanje učinkovitih strategij za reševanje konfliktov,
- odkrivanje prednosti mediacijskega reševanja konfliktov,
- prepoznavanje osebnostnih potreb v času posredovanja.

Ključne besede:

Mediacija, posredovanje, vedenjski in emocionalni problemi, zaupnost, komunikacija, nepristranskost, sočutje, občutki, izkušnje in interakcija.

1. tema: PROBLEMI V ŠOLI: IZZIVI IN PRILOŽNOSTI PRED NAMI

BEHAVIORISTIČNI IN EMOCIONALNI PROBLEMI V ŠOLI

- Destruktivna in asocialna vedenja (motnje, delikventnost, itd.),
- uživanje alkohola,
- zlorabljanje drog (npr. kajenje prepovedanih substanc kot je marihuana),
- deviantno vedenje (spolnost, prehranjevanje),
- kajenje cigaret.

VZROKI ZA VEDENJSKE IN EMOCIONALNE PROBLEME V ŠOLI**ŠOLSKI RIZIČNI FAKTORJI:**

- Slaba osnovna akademska izobrazba,
- slaba usmerjenost proti srednji šoli,
- pomanjkanje vere v veljavnost šolskih pravil,
- medvrstniško nesprejemanje in družbena odtujitev,
- nizka morala učencev/učiteljev,
- šolska dezorganizacija,
- neučinkovito nadzorovanje in upravljanje učencev.

VZROKI ZA VEDENJSKE IN EMOCIONALNE PROBLEME V ŠOLI**DRUŽINSKI RIZIČNI FAKTORJI:**

- Nizka stopnja sodelovanja staršev v šolskih aktivnostih,
- družinska zgodovina deviantnega vedenja,
- nedosledna disciplina,

- slabo finančno stanje družine,
- nizka stopnja izobrazbe staršev,
- družinski konflikti.

VZROKI ZA VEDENJSKE IN EMOCIONALNE PROBLEME V ŠOLI

RIZIČNI FAKTORJI POSAMEZNIKA:

- Pomanjkanje motivacije in odgovornosti v šoli,
- posameznikova nizka stopnja navdiha in ciljev,
- nezmožnost samonadzora čustev,
- potreba po spodbujanju in dogajanju,
- druženje z deviantnimi vrstniki,
- predispozicije za nasilno vedenje,
- multikulturna nestrpnost.

PRAVILA IN PRAKSE

Zakonodajni okvir: Državna raven

**DRŽAVNI CENTER ZA ANALIZO OTROK IN
ADOLESCENTOV**

ZADEVE (*Državni zakon 451/1997*)

- Promoviranje znanja in podpiranje intervencij za mlade ljudi,
- oblikovanje in izvajanje izobraževalnih aktivnosti.

DRŽAVNI OPERATIVNI PROGRAMI (DOP)

Izobraževanje učiteljev

- Usposabljanje in nenehno izobraževanje,
- ocenjevanje rizičnih faktorjev,
- zaježitev kriz/konfliktov,
- uporabljanje primernih in dolgotrajnih rešitev.

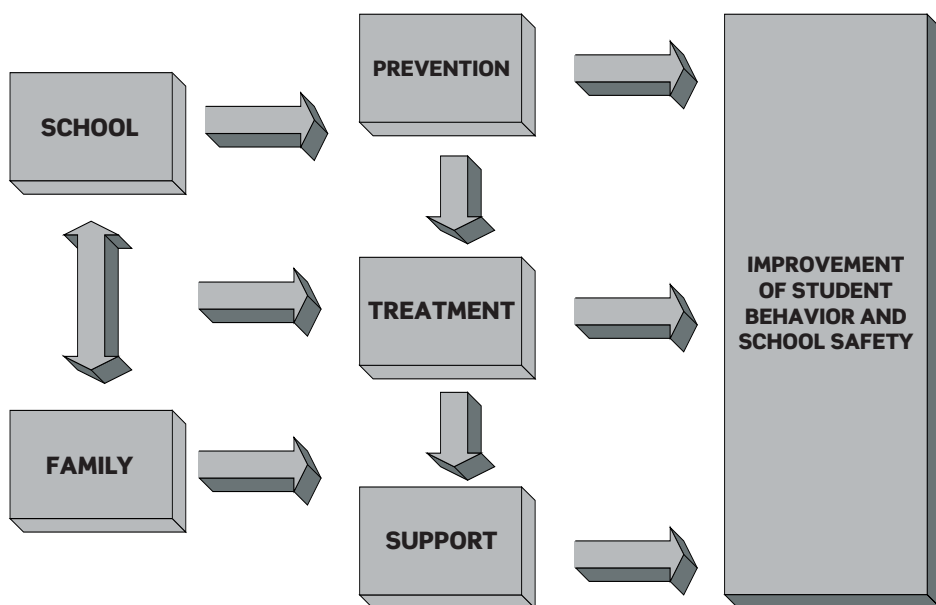
PRAVILA IN PRAKSE

Primer posredovanja na lokalni ravni: PROJEKT MLADINA 2000
Industrijski in tehnični inštitut "A. Monaco" - I.T.I.S. (Cosenza, ITALIJA)

- Obdelane teme (primer):
- Preprečevanje družbene izključitve,
- mir, zakonitost in solidarnost
- multikulturalna toleranca,
- zaščita okolja.

PRAVILA IN PRAKSE

Sistematični pristop

- Poudarek je na preprečevanju in stalni uporabi učinkovitih praks,
- upoštevani so sestavljeni sistemi (šola, družina, posamezni učenec),
- izvedba praks in odločitev je na osnovi pravil.

PRAVILA IN PRAKSE Preprečevanje

PODROČJA POSREDOVANJA		
DRUŽBENO - IZOBRAŽEVALNO	POSAMEZNIK - SKUPINA	SPREMEMBA ŽIVLJENJSKEGA STILA
Izboljšanje šolskih izobraževalnih aktivnosti.	Izvenšolske podporne aktivnosti.	Promoviranje pobud za povečanje ozaveščenosti o alkoholizmu.
Izboljšanje družinskih izobraževalnih aktivnosti.	Promoviranje aktivnosti usmerjanja.	Povečanje števila in prisotnosti svetovalnih centrov za uporabnike mehkih drog.
Promoviranje kulturnih, izobraževalnih in podpornih društev.	Družinam pomagati z izobraževalnimi aktivnostmi.	
	Razvoj svetovalnih centrov za mlade ljudi.	

PRAVILA IN PRAKSE Oblike pomoči & podpora

INFORMACIJSKI IN SVETOVALNI CENTRI (I.S.C.)		
POSAMEZNIKI	DRUŽINA	ŠOLA
Poslušanje in nudenje pomoči učencem s težavami.	Nudenje pomoči družinam s problematičnim otrokom.	Oblikovanje in izvajanje aktivnosti zgodnje intervencije.

Ugotavljanje vzrokov in nudenje primerne oblike pomoči.	Družinam nuditi svetovanje o uporabljanju učinkovitih strategij za omejevanje rizičnih faktorjev.	Nudenje pomoči učiteljem in zaposlenim na šoli pri uporabljanju tehnik za reševanje konflikta.
Nudenje dostopa do strokovnih storitev/oblik pomoči (izven šolskega sistema).		Razvijanje in povečevanje kreativnih ponudb v šolah.

ŠOLSKI / DRUŽINSKI ODNOSI SPLOŠNI IN POSREDNI

- Dogovorjeni in obvezni roditeljski sestanki.
- Udeležba predstavnikov družine na sestankih vodstva šole.

DOLOČENI IN NEPOSREDNI

- Informacijski in svetovalni centri (I.S.C.).

NOVE PRIHODNJE SMERI

MEDVRSTNIŠKO POSREDOVANJE

- KAJ POMENI? Gre za prostovoljni proces v katerem učenci enakih starostnih skupin pomagajo pri reševanju sporov med dvema človekoma ali pa med manjšimi skupinami.
- KAKŠEN UČINEK IMA? S sprejemanjem dolgotrajnih rešitev pomaga učencem pri reševanju konfliktov. Gre za njihovo lastno rešitev in ne za vsiljeno rešitev iz okolice.

PODPORA ZA POZITIVNO VEDENJE

- KAJ POMENI? Gre za sistem pozitivnih vedenjskih posredovanj (vedenjsko osnovan sistemski pristop) za doseganje družbeno pomembne vedenjske spremembe.
- KAKŠEN UČINEK IMA? Poveča možnosti šol, družin in skupnosti za oblikovanje učinkovitega okolja v katerem so rizični faktorji zmanjšani.

Viri:

www.pubblica.istruzione.it
www.itismonaco.it
www.polemos.it
www.pubblica.istruzione.it
www.solidarietasociale.gov.it
www.pon.agenziascuola.it
www.ponricerca.miur.it
www.sicurezzasud.it/
www.sociologiaeducazione.it
www.smontailbullo.it

5. POGlavJE: ŠTUDIJE PRIMEROV O KONFLIKTU

Miksike Learning Folders, Estonija

Uvod

To poglavje bralcem predstavi resnične primere iz šol partnerskih držav. Spodaj navedeni primeri so opisani zato, da bralcem omogočijo lažje razumevanje situacij in problemov s katerimi se ukvarjata program ASSIST in ta priročnik. Nekateri primeri so lahko bolj pomembni in koristni kot drugi. To je odvisno od lokacije bralca in šolskega tipa. Bralci imajo možnost komunicirati z avtorji, ki so opisali primere in jih prositi za več informacij. Kontaktne informacije so navedene na koncu tega poglavja.

Cilji poglavja:

Predstaviti primere, ki so jih napisali strokovnjaki in tako uporabnikom pomagati pri boljšem razumevanju programa ASSIST in tega priročnika.

Primeri kofliktov iz Slovenije

Pripravila: Helena Matavož

1. primer

15-letni fant postane introvertiran, ko prične obiskovati srednjo šolo. Izgubil je vse stike s sošolci iz osnovne šole, odnosi z novimi sošolci pa so samo površinski. Živi v svojem svetu, starši in šolski svetovalci ga ne razumejo. Pozornost išče s slabimi ocenami.

2. primer

Po dosegu polnoletnosti, 18-letno dekle opusti vse obveznosti do šole in staršev. Po pridobivanju pozornosti s slabimi ocenami, prične eksperimentirati z drogami, nekontroliranim spolnim življenjem in samodestruktivnostjo. Zavrača pomoč strokovnih organizacij, strokovnjakov in psihologov. Še vedno redno obiskuje šolo in ima prijatelje v razredu.

Primeri konfliktov iz Italije

Pripravila: Katia Bruno

1. primer

Zasebni vrtec v Cosenzi, ki je mesto z velikimi družbenimi, kulturnimi in gospodarskimi razlikami.

Marco, romski otrok, živi v zgodovinskem centru in s pomočjo ljudi, ki imajo skrbništvo nad njim, obiskuje zasebni vrtec, ki se nahaja v centru mesta. Marco je nedružaben, neintegriran in nasilen otrok. Zasebni vrtec organizira šolski izlet na katerega Marco ni povabljen. V času izleta Marco pride v vrtec in opazi, da ni drugih otrok ter zato vpraša učitelja kje so ostali. Učitelj mu pove, da so se ostali odšli igrati na drugi kraj. Ko Marco to sliši, začne metati in uničevati igrače.

2. primer

Osnovna šola v Campori S.G., ki je majhno mesto ob obali. Za to mesto je značilna kulturna nerazvitost in zelo nizka stopnja družbene enakosti.

Monica je učenka, ki ponavlja 8. razred osnovne šole. V njenem razredu so samo še tri druga dekleta. Razred sestavljajo skoraj izključno predstavniki moškega spola in otroci različnih starosti ter različnih družbenih, kulturnih in družinskih položajev. Je najslabši razred na šoli. Monica se spre z enim izmed sošolcev, ker se ji ta posmehuje. Monica reagira nasilno, sošolca pretepe in ga vrže na tla. Učitelj poskuša posredovati, vendar ga dekle odrine stran. Monica nadaljuje z nasilnim pretepanjem.

Primeri konfliktov iz Estonije

Pripravili: Anzhelika Zaderej, Valentina Ivanova, Ljudmilla Jemeljantšenko, Inna Mällo

1. primer

Konfliktne situacije med učitelji in učenci nastanejo zaradi nepravilnega odnosa učiteljev do učencev.

Učitelj matematike je na šoli delal že več kot 40 let. Bil je znan kot zelo zahteven in strog učitelj. Že drugo leto je učil šeste in sedme razrede. V tem času je učitelj pri urah zlorabljal učence in sicer tako, da je uporabljal besede in fraze, ki so negativno vplivale na njihovo samozavest in ki so žalile njihovo družinsko čast. Včasih je uporabljal tudi fizično moč.

Učenci so dolgo trpeli in bili tiho, vendar so se pa v drugem semestru odločili pritožiti razredniku in ravnatelju. Šolska uprava je na pritožbo reagirala in se sestala z učiteljem. Na prvem sestanku je vse izpadlo tako kot, da bi si učenci vse samo izmislili. Na drugem sestanku so učenci ponovili svoje obtožbe in učiteljeve žaljivke.

Kot rezultat pogovorov z upravo se je situacija samo še poslabšala, tako da je učitelj do učencev postal še bolj žaljiv in nesramen.

Učenci so se pogosto pritoževali zaradi bolečin v trebuhu, glavobolov, slabosti in pričeli so izostajati od pouka, ko sta na urniku bili dve zaporedni uri matematike. Ukrepati so začeli tudi starši, saj so jim otroci poročali o dogajanjih v šoli. Ko so se straši pogovorili z učiteljem je ta vse zanikal in učence obtožil nepripravljenosti pri urah, čeprav je 40% učencev imelo ocene med 4 in 5. V času tretjega semestra so se na roditeljskem sestanku odločili napisati peticijo za zamenjavo učitelja, ki so jo podpisali prav vsi starši. Razred je bil tik pred razpadom, saj so se učenci hoteli prepisati na druge šole. V času celotnega šolskega leta, jih je razrednik poskušal zadržati, jih moralno podpiral in jim poskušal podati racionalno razlago za učiteljevo vedenje.

Šolska uprava se je pozitivno odzvala na izjavo in peticijo staršev ter obljubila, da bo v naslednjem šolskem letu zamenjala učitelja za matematiko.

Negativen vidik tega primera je bila situacija sama. Ta učitelj je bil spoštovan in cenjen človek z dolgoletnimi izkušnjami. Rešitve ni prinesel pogovor z upravo, s psihologi in niti z ravnateljem. Ostali negativni aspekti so bili še možni razpad razreda in psihosomatski simptomi učencev.

Pozitiven aspekt je bila uprava in drugi učitelji, ki so se zanimali za svoje učence. Sedmi razred se je začel s vsemi učenci, ki so bili zelo veseli novega učitelja. Situacija je bila razrešena.

2. primer

Konflikt se je razvil med dvema dekletoma iz sedmih paralelnih razredov. Že od prvih dni šolskega leta se Katja in Saša nista marali. Nikoli nista zamudili priložnosti, da se zaletita z rameni ali z rokami, da se žalita ali pa norčujeta druga iz druge. Katja je pogosto rekla, da bo zbrcala Sašo, če se bo ta še tako obnašala. Razrednika obeh deklet sta opazovala ta razvijajoči se konflikt in sta se zato z dekletoma poskušala pogovoriti.

Čez kakšen teden sta se razreda 7.a in 7.b skupaj z razrednikoma odpravila na šolski izlet v muzej Sillamäe. V eni izmed sob v muzeju je Katja stopila do Saše in jo udarila po obrazu. Saša je razredniku takoj povedala kaj se je zgodilo, začela jokati in stekla iz muzeja. Razrednik (ki je tudi psiholog) se je takoj želel pogovoriti s Katjo, da bi ugotovil razloge za njeno obnašanje. Katja je povedala, da jo je Saša v času izleta fotografirala in da ji to ni bilo prav, saj nista bili prijateljici. Potem je Saši rekla naj jo preneha fotografirati, saj jo bo drugače zbrcala. Katjo je bilo strah, da bo Saša njene slike dala na internet in da jih bo prikazala na posmehljiv način. Saša je preslišala Katjina opozorila in jo je še naprej fotografirala. Katja je počakala na trenutek, ko razrednik ni gledal v njeno smer in potem brcnila Sašo.

V primeru, da bi Sašini starši prišli v šolo in bi hoteli izvedeti več o tem dogodku je Katjin razrednik poklical njeno mamo in ji razložil kaj se je zgodilo. Katjina mama je zagovarjala Katjo in obtoževala Sašo. Naslednji dan se je eno izmed deklet iz najvišjega letnika prišlo pogovoriti s Katjo. Katjini sošolci so o tem takoj obvestili razrednika. Ta se je s starejšim dekletom pogovoril in ugotovil, da jo je za to prosila Sašina mama. Psiholog je poklical obe mami in ju prosil, da prideta na razgovor, da poskusijo razrešiti nastalo situacijo.

Med pogovorom se je izkazalo, da dekleti staršem nista povedali vse, zato je razrednik še njiju povabil k pogovoru. Oba razrednika, dekleti in njuni mami so sodelovali v tem 60-minutnem pogovoru. Kasneje so se vsi pomirili in odšli domov.

Negativen aspekt te situacije je, da se je napetost spremenila v konflikt.

Pozitiven aspekt so sposobnosti pedagoških delavcev pri reševanju takšnih problemov, njihove dobre komunikacijske spretnosti, razumevanje situacije in občutkov staršev ter razumevanje nasprotovanja med dekletoma.

Konfliktna situacija je bila razrešena.

Primeri konfliktov iz Litve

Pripravila: Daiva Penkauskienė

1. primer

Matas je 10-letni fant, je visok in močan in ima zelo prodoren glas. Pri učnih dosežkih ni bil nikoli med najboljšimi in tudi ne med najslabšimi. Vedno se vneto trudi sodelovati pri pouku in skupinskemu delu, vendar pa za to vedno potrebuje več časa kot pa ostali. Ker je počasen, ga nihče ne želi imeti v skupini. Njegove ideje so zelo zanimive, vendar se mu pa, ko spregovori, začnejo vsi posmehovati. Med poukom učitelj poskrbi za red, vendar se pa med malico in po pouku vse spremeni. Otroci ga takrat potiskajo, zmerjajo, tepejo in mečejo njegove knjige po tleh. Zato se je Matas začel izogibati šoli. Vsako jutro je odšel od doma, vendar pa nikoli ni prišel v šolo. Matas je pod pretvezo razredniku, v imenu svoje mame, poslal sporočilo, da je zbolel saj ga v šoli ni bilo že tri tedne. Namesto v šolo, je hodil v bližnjo kavarnico, kjer je čas preživel na internetu.

Predlogi za aktivnosti usposabljanja:

Opisan primer je rahlo spremenjen primer resničnega dogodka iz ene izmed srednjih šol v Vilniusu. Tu ne gre za poseben primer,

podobni primeri se dogajajo v mnogih šolah in v različnih državah. Takšen primer lahko analizirate iz različnih zornih kotov. Če vodite usposabljanje in delate s skupino učiteljev, jih lahko razdelite v 3 različne skupine:

Skupina A- učenci

Skupina B- starši

Skupina C- učitelji

Vsaka skupina mora analizirati primer s stališča učenca, starša ali pa učitelja. Poiskati morajo rešitev za katero bodo tudi pripravljene prevzeti odgovornost. Potem, ko vsaka skupina predstavi svoje predloge, jih vodja usposabljanja razvrsti po uporabnosti in učinkovitosti. Vodja lahko v tem primeru, uporabi tudi metodo "okrogle mize". Tako lahko vsi izkusijo različne vloge, različna stališča in dajo različne predloge in rešitve konflikta.

V resničnem življenju se je ta primer, zaradi truda razrednika, staršev in fanta samega, končal srečno. Učitelj je pri pouku kazal zanimanje za fantove ideje, starši so se posvetovali s strokovnjaki in poskušali dvigniti sinovo samozavest, fant se pa je naučil, da ne sme odnehati takoj, ko se znajde v težkem položaju.

2. primer

Paulius je 14-letni učenec osmega razreda. Kot vsi najstniki je tudi on poln energije, je glasen in nezainteresiran za pouk. Kljub temu je uspešen pri skoraj vseh predmetih, razen pri maternem jeziku. Učitelj ne ve kako bi ga umiril in pridobil njegovo pozornost, zato ga za njegovo slabo vedenje kaznuje z oceno 2. Paulius se odloči, da tega predmeta ne bo več obiskoval.

Njegovo zanimanje za jezik in branje se je konstantno zmanjševalo. Ko so starši in ravnatelj izvedeli resnični razlog za njegovo izostajanje od tega predmeta, so učitelja zamenjali. Kljub temu, Paulius še vedno ni hodil k temu predmetu. Zamudil je več kot 30% ur v celotnem šolskem letu. Ocene so se slabšale in naslednje leto je moral ponavljati razred.

Predlogi za aktivnosti usposabljanja:

To zgodbo so povedali fantovi starši. Gre za resnični primer, ki se je pred dvema letoma odvijal na eni izmed srednjih šol v Vilniusu. Paulius je potem zamenjal šolo. Situacija se je izboljšala, začel je dobivati boljše ocene, vendar pa še vedno prihaja do konfliktov med njim in novo učiteljico, ki se pa po najboljših močeh trudi izboljšati situacijo.

Vodja lahko udeležencem, da nalogo naj se spomnijo podobnih situacij iz njihovih delovnih ali življenjskih izkušenj. Potem pa v manjših skupinah (3-5) te situacije navedejo, skupaj izberejo eno in jo potem predstavijo. Druga naloga je, da najdejo rešitve za te izbrane konfliktne situacije. Tretja naloga pa je, da jih primerjajo s situacijo, ki jo je predstavil vodja.

1. Kakšne so podobnosti?
2. Kakšne so razlike?
3. Kaj lahko iz primerov, ki so jih predstavile skupine, uporabimo kot pozitivno rešitev za dan primer?

Vodja lahko uporablja naslednje metode: kresanje idej, prosto pisanje, skupinsko delo, Vennov diagram, itd.

Viri

1. Bagdonas A. Mokinių stresas ir mokyklos baimė: turinys ir raiškos ypatumai. Vilnius, 2003
2. Civinskas R., Levickaitė V, Tamutienė I. Vengiančių lankyti mokyklą vaikų problemos ir poreikiai. Vilnius, 2006
3. Klizaitė J., Varneckienė A., Rupkuvienė S. Pedagoginės-psichologinės situacijos. Vilnius, 2006
4. Rimkevičienė V. The cost of pupils' none-attendance and school year repetition. Vilnius, 2001

Primer konflikta iz Grčije

Pripravila: Despoina Stamataki

Soraya je 16-letno muslimansko dekle. Lase si pokriva z ruto in ima zelo lep obraz. Pogosto je nasmejana, vendar pa ima včasih tudi žalosten pogled.

Ko je imela 12 let so se kot begunci skupaj s starši preselil v Grčijo. Imela je veliko težav z grškim jezikom in učenjem matematike.

Ker se njene učne težave niso izboljšale in ko se nam pritoži, da ji njen oče govori, da je neumna, organiziramo sestanek. Na tem sestanku oče vpraša zakaj njegova hči ne napreduje in da je njegov sin zelo pameten ter da ne razume zakaj ona ni. Potem nam začne razlagati o Sadamu Husseinu in podrobnostih mučenja. Govori brez prestanka.

Čez čas ga ustavim in vprašam ali misli, da je za njegovo hčerko dobro, da posluša takšne stvari, vendar očitno ne razume vprašanja.

Soraya v času tega pogovora ne pove dosti in vsi vidimo, da ji oče ne dovoli, da bi živel tako kot drugi najstniki. Vemo pa tudi, da ima naskrivaj fanta. Povedala nam je tudi, da vedno kadar gredo z družino na plažo, morata z mamo sedeti na vročini popolnoma oblečeni. Zaradi tega je zelo žalostna, vendar si tudi ne želi, da jo kdo vidi v kopalkah. Njen bratranec pa, kot vohun za njenega očeta, v šoli opreza za njo in mu vse poroča.

Uporabni viri

Vabljeni ste, da kontaktirate avtorje 5. poglavja in se z njimi pogovorite o temah ali vprašanjih, ki vas zanimajo.

SLOVENIJA

Helena Matavž helena.matavz@azm-lu.si

ITALIJA

Katia Bruno katia.bruno@euroformrfs.it

ESTONIJA

Anzhelika Zaderej, info@kjpg.edu.ee

Valentina Ivanova, infojuht@ahtme.edu.ee

Ljudmilla Jemeljantšenko, infojuht@ahtme.edu.ee

Inna Mällo, infojuht@ahtme.edu.ee

LITVA

Daiva Penkauskiene daiva.dc@vpu.lt

GRČIJA

Despoina Stamataki stamdes1@otenet.gr

6. POGLAVJE: VKLJUČEVANJE RAZLIČNOSTI

European Cultural Interactions

Avtor: Nelly Tzinieri svetovalec v mladinskem svetovalnem centru za srednješolsko izobraževanje v Atenah

European Cultural Interactions

Uvod

Ko načrtujemo MS se moramo zavedati, da šolski razredi pogosto niso homogeni, saj jih sestavljajo učenci in učitelji različnih porekel.

Vključevanje različnosti v razredu temelji na heterogenosti. Heterogenost se nanaša na ozadje učiteljev in učencev. S tem ne mislimo samo na etnično in kulturno ozadje (ki temelji na "vertikalni" konstrukciji identitete, ki je povezana z zgodovinsko dediščino - glej delo Amina Maaloufa o identiteti), ampak tudi ozadje, ki je povezano z izobrazbo, družbeno-ekonomskim položajem (to ozadje temelji na posameznikovih dohodkih, družbenem položaju in izobrazbi, to je tako imenovana "horizontalna" konstrukcija identitete). Različna ozadja povzročajo močnejšo in večjo različnost in tako tudi bolj kompleksno okolje v razredu.

Predpostavka izobraževalnega procesa je, da je zdaj, bolj kot kadarkoli, pomembno upoštevati odnos med homogenostjo in različnostjo in ta odnos obravnavati pod prizmo dinamične komplementarnosti.

Na odnos med homogenostjo in različnostjo moramo gledati kot na dinamičen in konstruktiven odnos. Pričakujemo, da se bo dinamika različnosti in homogenosti s časom spreminjala, saj se bodo identitete med učenci konstantno spreminjale in tudi sprejemale. Zato identitete, vedenja, občutek pripadnosti in odnose v razredu ne smemo dojemati kot konstantne in nespremenljive, ampak kot dinamične in spremenljive procese.

Zato morajo strokovnjaki (učitelji, svetovalci in vodje usposabljanj), ki se ukvarjajo z vključevanjem različnosti v šolskem okolju, upoštevati: odnos med različnostjo in homogenostjo ter dinamiko in konstantno spreminjanje različnosti in homogenosti.

Cilji poglavja

Kot je že bilo omenjeno v 2. poglavju, je eden izmed ciljev medvrstniškega svetovanja posamezniku dajati občutek varnosti v šolskem okolju, ki pa ga dosežemo z izogibanjem konfliktom in zagotavljanjem mirnega učnega okolja.

Glavni cilj tega poglavja je poudarjanje in pogovarjanje o pomembnosti in potrebi razumevanja in sprejemanja različnosti v razredu, tako da lahko strokovnjaki sledijo medvrstniškim metodologijam pri svojem delu.

Zaradi različnosti to poglavje zajema zelo široko področje, ki vključuje kulturo, narodnostno sestavo, vero, starost, spol, spolno usmerjenost, fizične in psihične značilnosti, izobrazbo, družbeno-ekonomsko ozadje, itd.

Poglavje skozi osnovna znanstvena načela in metodološke principe pojasnjuje, da vsakodnevni življenjski vzorci niso za vse enaki, da so vrednote in načini kako nekdo gleda na svet relativni, da obstajajo nevarnosti pri klasifikaciji, da v odnosu z drugo osebo obstaja možnost pogajanja, kar omogoča obojestransko spoznavanje in konstruktivni dialog. Posameznik in druga oseba nista nespremenljivi bitji, ampak se konstantno spreminjata, oblikujeta in pogajata.

Ključne besede

Kulturno / Medkulturno / Predstava / Kliše / Pogajanje / Sočutje
/ Sprava / Moč / Identiteta

1. korak: Od teorije do dejanj

A. Osnovna teoretična načela medkulturnega pedagoškega modela:

- Pedagogika neposredno povezana s posamezniki: ne upošteva samo posameznikovih sposobnosti in interesov, ampak tudi posameznikovo izobraževalno in avtobiografsko ozadje.
- Pedagogika neposredno povezana z dejanji: temelji na antropološkem principu, ki pravi, da so ljudje aktivna človeška bitja, ki hočejo imeti življenje v svojih rokah.
- Pedagogika neposredno povezana s civilizacijo: človeško znanje in modrost podaja kot pripomoček za oblikovanje življenja samega.

B. Essingerjev model: 4 osnovna načela medkulturne izobrazbe:

1. Sočutje. 2. Solidarnost, 3. Spoštovanje kulturnih razlik 4. Brisanje nacionalističnega načina razmišljanja (nacionalističnih klišejev in predsodkov).

2. korak: Vedeti, komunicirati,

obvladovati krize– vplivi

2(1) Vedeti

Za posameznika, ki bi rad postal svetovalec in delal s skupinami v tej smeri, je za takšno delo osnovni pogoj, da s pomočjo osnovnih vprašanj razvije določena področja.

Kako naj oblikujem svojo vlogo svetovalca?

Nazaj k mojim virom “Jaz lahko.....” od zmedenosti do samozavesti.

Čustvena ozaveščenost – moč (upoštevati sebe in druge).

Postavljanje meja.

Postavljanje ciljev (Kaj bi jih rad/a naučil? Kaj že znajo? Kako daleč še lahko razširim njihovo znanje?).

Motivacije.

Odnosi.

Ustvarjanje lastne strokovne identitete.

Ali znamo komunicirati? Kako obravnavati različnost?

Kako komuniciramo z ljudmi s katerimi delamo ?

Kaj jim lahko ponudimo?

Kaj se lahko od njih naučimo?

Kot primer lahko uporabimo vajo:

Faza A:

“Tvoj junak”:

Udeleženci se razdelijo v dve manjši skupini. Vsak udeleženec si izbere svoj ideal junaka, ga nariše, si predstavlja srečanje z njo ali njim in ji/mu zastavi naslednja vprašanja: kakšne cilje imajo, od kod črpajo moč in s kakšnimi težavami se srečujejo.

Faza B:

Vsaka skupina naj napiše zgodbo, temelječo na junakih udeležencev.

2(2) Komunicirati

Znano je, da proces kolektivnih predstav o sebi in drugih vodi do sistema kategorizacije. V tem sistemu ljudje razvrščamo druge ljudi glede na njihovo pripadnost določeni kategoriji (npr. kategorija glede na bravo kože, spol in poreklo) in jih potem istovetimo z njihovo skupnostjo ter jim tudi pripisujemo vse značilnosti te skupnosti. Tako se razvije etiketiranje, ki z določanjem značilnosti in vlog razvije vedenje, ki lahko vpliva na nastanek hierarhičnih odnosov in očitnih ali pa skritih konfliktov med osebami in skupinami.

Zato je za učitelje in učence pomembno, da različnost ne dojemajo kot neizogibno oviro pri komunikaciji, ampak kot koristen in dinamičen proces.

Seveda za to ne obstaja magični “recept”, bi pa bilo zelo koristno, če bi ta proces osredotočili na dve področji.

Izkušnje učencev.

Komunikacijski odnosi med vsemi učenci.

Razkrivamo prikrita sporočila skupine. Neopazna in neizražena vedenja, razpoloženja in domneve lahko povežemo z bojem za prevlado, hierarhičnimi privilegiji, odnosi med obema spoloma, odnosi med starejšimi in mlajšimi, uničevanjem okolja, verskimi vzroki ali pa z osebnimi načrti, ki niso v skladu s cilji skupine. Prikrita sporočila, ki se nanašajo na vse oblike različnosti se lahko razvijejo in postanejo močna sredstva za uničenje skupinske dinamike.

Primeri:

A) Oblikujte dve skupini učiteljev. Vsaka skupina zagovarja določeno stališče, ki ga potem spremeni in zagovarja nasprotno stališče (npr. razprava o učencu, ki je prekršil pravilo. Argumentirajte razloge zakaj bi učenca morali izključiti iz šole in zakaj ga nebi smeli izključiti).

B) Preživetje v džungli

Ustvarite simulacijsko vajo v kateri se pretvarjate, da ste doživeli letalsko nesrečo in pristali v džungli. Preživeli se razdelijo v skupine. Vsak izmed njih se mora domisliti svojega lastnega načrta za preživetje. Vsaka skupina (lahko tudi posameznik ali pa par) prebere svoj načrt, potem se med seboj pomešajo in pogovorijo o svojih načrtih, občutkih in mnenjih o sebi ter drugih, ki so sodelovali v skupini.

2(3) Obvladovati

Kategorizacije pogosto vodijo do konfliktov, ki nastanejo zaradi moči. Vsak izmed nas ima določeno obliko moči. Ali se zavedamo te moči?

Te smernice nam lahko pri tem pomagajo.

Spoznavanje samega sebe.

Spoznavanje kulture.

Spoznavanje medkulturnih situacij.

Spoznavanje določene kulture.

Učenje kako spoznavati.

Cilj tega ni ignoriranje moči, ampak spoznavanje in uporabljanje moči na pozitiven način.

Kljub negativnemu značaju konflikta je ta lahko priložnost, da sami sebe in skupine preoblikujemo na dinamičen način.

Tako nam razumevanje napetosti in konfliktov pomaga pri preprečevanju prestopništva v šoli, saj je povezano s pridobivanjem komunikacijskih spretnosti.

Razen zgoraj omenjenih primerov je priporočljivo, da si ogledate tudi študije primerov, ki jih najdete v gradivih za usposabljanje in sicer tistih, ki se nanašajo na vključevanje različnosti.

3. korak: Pripomočki

Revolucionarne pedagoške tehnike, ki so odvisne od preizkušenih komunikacijskih metod.

Literarni teksti, filmi in serije drugih držav, ki niso nujno evropske, nam predstavljajo neko drugo kulturo. Učitelj jih lahko uporabi kot uvod, ko učence uči o različnosti. Ta oblika umetnosti lahko učencem pomaga pri spoznavanju novih kulturnih oblik in ne samo tistih, ki jih poznajo že iz vsakdanjega življenja. Dejstvo je, da lahko navdušenje nad sliko ali knjigo vpliva na premagovanje določenih predsodkov.

Biografije so še en pripomoček za spoznavanje "drugega". Dovoljujejo zaznavanje dogodkov in situacij skozi avtorjeve oči, kar jih po drugi strani naredi resnične. »Bralci tkejo miselne niti med njimi in avtorjem. Njegove misli, njegovi strahovi, njegovi spomini postanejo predmet identifikacije. Bralci v njem (v avtorju) najdejo elemente njihove lastne osebnosti, spoznavajo njegovo edinstvenost in se počutijo intimno.«

Pri tej temi lahko omenimo še filme kot so 'Babel', iranske filme: "Barva paradiža" in "Otroci paradiža", "Škarjaste roke", Unicefov film "Spomni se me", itd.

Avtobiografije učencem pomagajo pri pisanju lastnih zgodb. V naslednji fazi pa učenci povzamejo biografijo nekoga drugega, tako kot so jo dojeli sami. Skozi ta proces ustvarjanja lastne identitete se bodo člani skupine morali, ali s tujega ali pa iz domačega stališča, soočati z različnimi podobami "sebe" in "d drugega". Tako nam avtobiografije pomagajo ugotoviti koliko različnih razlag obstaja za eno stvar, kako enostavna ali pa široka je lahko razlaga v primerjavi s kakšno drugo in kako zelo pomembna je tudi okolica in vzdušje. Takšen proces lahko vodi do zavračanja določenih klišejev, ki se nanašajo na "drugo" in lahko vodi do "ustvarjanja skupnih premostljivih podob, v katerih se lahko najde vsak".

Na koncu dobijo učenci nalogo, da se razdelijo v dve skupini. Ena skupina bo imela vlogo priseljencev, druga pa vlogo domačinov. Skozi identifikacijski proces se bodo tako pogovarjali o svojih izkušnjah iz vsakodnevnega življenja. To je strategija predelave vloge, ki jo igrajo v resničnem življenju. Takšno igranje vlog nam omogoči, da nam določena vedenja postanejo razumljiva in izpostavi nekatere razloge za nesporazume ali pa konflikte, ki se razvijejo med skupinami, ki živijo skupaj in govorijo različne jezike ter izhajajo iz različnih kultur.

W. Goodwin je povedal "Osnova izobraževanja je učiti druge kako razmišljati, kako si zapomniti in kako spraševati." V skupnem kontekstu vsa ta področja izzovejo pogovor, postavljanje vprašanj in vzpodbujanje dialogov, razjasnijo vlogo subjektivnosti, vlogo predstavljanja in vlogo funkcije odnosov.

Pozitivne spremembe, ki nastanejo v času takšnih programov, pripomorejo k ustvarjanju pozitivnega okolja v šoli, redefinirajo kazniva dejanja in konflikte med učenci, razvijajo nove spretnosti poslušanja in razmišljanja ter nove, izboljšane sposobnosti sprejemanja drugih in drugačnih. Pričakujmo, da se bodo te sposobnosti in spretnosti razširile tudi izven šole in da bodo imele vpliv tudi v ožjem in širšem okolju vse sodelujočih.

VIRI

«Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης», Θεωρίες για την Κοινωνική Ανισότητα στο σχολείο. Φραγκουδάκη Α., εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα 1985

«Το πολύχρωμο σχολείο», Σχεδία, εκδ. Νήσος

«Σχολείο χωρίς σύνορα», Κέντρο Μελετών και Τεκμηρίωσης της ΟΛΜΕ, ΟΕΔΒ

«Ψυχοκοινωνιολογία της σχολικής τάξης», Τσιπλιτάρης Α., Τα εκπαιδευτικά 1994

«Ο σύμμαχος από την άλλη χώρα», Τσαλίκογλου Φ., εκδ. Ελληνικά Γράμματα

«Μετανάστες, Παλιννοστούντες, Πρόσφυγες στην Ελλάδα» εκδ. του 2004(CD ROM), ΚΕΝΕΠΑΛ.

«Ρατσισμός, κοινωνικές, ψυχολογικές και παιδαγωγικές όψεις μιας ιδεολογίας και μιας πρακτικής». ΥΠΕΠΘ – Γ.Γ. Λαϊκής Επιμόρφωσης, Αθήνα 1996

«Μειονότητες και Εξουσία», Παπαστάμου Στ. – Μιούνυ Γκ., εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1983

«Προκαταλήψεις & Στερεότυπα» Δημιουργία και αντιμετώπιση, Αθήνα : ΥΠΕΠΘ – ΓΓΛΕ

«Θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης», Γεωργογιάννης Π. 1997, Αθήνα, Gutenberg

«Ταυτότητες υπό Διαπραγμάτευση», Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας, Cummius J. 1999, Αθήνα Gutenberg

«Θύματα και Θύτες», Kast, Verena, εκδ. Θυμάρι, Αθήνα 2001

«Μέσα στη φωτιά», (Μετασχηματισμός μεγάλων ομάδων, αξιοποιώντας τις συγκρούσεις και την διαφορετικότητα), Arnold Mindel, εκδ. Γραφές, Αθήνα 2002

«Η επιθετικότητα, στην οικογένεια, στο σχολείο, στην κοινωνία» Επιμέλεια : I.N. Νέστορος, εκδ. Ελληνικά Γράμματα 1997

«205 βιωματικές ασκήσεις για εμπύχωση ομάδων» Ζ. Αρχοντάκη – Δ. Φιλίππου, εκδ. Καστανιώτη 2003

Caffery, T., Erdman, P. & Cook, D. (2000) Two systems/one client: Bringing families and schools together *The family journal*, 8: 4, 154-160

Crothers, L., Kolbert, & Barker, W. (2006) Middle school student's preferences for antibullying interventions. *School Psychology International*, 27, 475-487

Dake, J., Price, J., Telljohann, S., & Funk J. (2004) Principals' perceptions and practices of school bullying prevention activities. *Health education & behaviour*, 31, 372-387.

Sharp, S. (1996) Self-esteem, response style and victimization: possible ways of preventing victimization through parenting and school based training programmes. *School Psychology International*, 17, 347-357

De Carlo M. (1997) : "Stereotype et identite" in *Etudes de Linguistique Applique* No 107. Didier Erudition, 279-290.

Irigaray, Luce ([1990] 1993), *Je, Tu, Nous : Toward a Culture of Difference*, Routledge, London.

Simmel, Georg. ([1908] 1971), «The stranger» in *On Individuality and Social Forms*. (Ed. by Donald N. Levine), The University of Chicago. Press, Chicago

Uporabni viri za dodatno branje:

“People Building Peace. 351 inspiring stories from around the world”, European Centre for Conflict Prevention, 1999

“All different, all equal”, educational pack, Council of Europe, 1995

“Compass, A manual on human rights education with young people”, Council of Europe, May 2002

“Social Inclusion”, T-KIT Nr 8, Council of Europe and European Commission, June 2003

“Intercultural Learning”, T-KIT Nr 8, Council of Europe and European Commission, November 2000

“Hierarchy of Needs” Abraham Maslow

Europe – Anti – discrimination, Fundamental Social Rights and Civil Society

“Manual for human rights education”, Unesco, Paris July 1997

Virtual School – The Sciences of education Online

www.auth.gr/virtuelschool/index.html

www.niotho-asfalis.gr

www.theartofcrime.gr

SLOVAR

Klišé/Kulturno/Sočutje/Identiteta/Posredovanje/Medkulturno / Pogajanje / Predstava / Moč

Klišé–vnaprejdoločena oblika dojemanja–misel med resničnostjo in našim dojemanjem resničnosti, ki se kaže v poenostavitvah in posplošitvah, ki to misel popačijo. Klišeji ustvarjajo predsodke (odnose oziroma vedenja, ki jih takšna dojemanja sprožajo).

Kulturno: opisni način dojemanja resničnosti v povezavi z elementi, ki sestavljajo kulturno identiteto naroda v določenem prostoru in času. (Večkulturnost: sobivanje več različnih kultur v enakem prostoru)

Sočutje: sposobnost, ki pogosto vodi do sprejemanja "drugega", na podlagi katere se postavimo na mesto nekoga drugega in poskušamo stvari gledati iz njegovega/njenega stališča brez, da bi se s to osebo poistovetili.

Identiteta: občutek pripadnosti in oblikovanje osebnosti, ki vključuje tako objektivni kot subjektivni položaj osebe same.

Posredovanje: alternativni način obravnavanja in spreminjanja konfliktov s katerim posameznik (pogajalec) pogovor vpletenih oseb usmeri proti skupni odločitvi, tako da ni poražencev in da se izognemo eskalaciji konflikta.

Medkulturno: interakcija, izmenjavanje, vzajemnost in solidarnost med različnimi ljudmi, ki imajo enako kulturo ali pa med različnimi kulturami v prostoru in času (medkulturna dimenzija učnega procesa: predpostavlja močno interakcijo različnosti).

Pogajanje: strategija doseganja sprememb. Je proces v katerem nihče ne dobi to, kar si želi, vendar pa vsi dobijo nekaj. Pogajanje je povezano tudi z drugimi koncepti npr. strošek, dobiček, pravice, obveznosti in vrednote.

Predstava (družbena): izhaja iz človeške komunikacije. Je spremenljiva in dinamična oblika razmišljanja, ki se zlahka spreminja in povezuje abstraktni značaj naših spoznanj in prepričanj s specifično strukturo medosebnih odnosov in taktik. Povezana je s sliko, ki si jo ustvarimo o "drugem", ki po našem mnenju ne spada v naš svet, in s sliko, ki jo imamo o nas samih.

Moč (družbena): lahko je zavedna ali nezavedna. To se družbene ali osebne sposobnosti, ki izhajajo iz kulturne podpore skupnosti, osebne psihologije in/ali duhovne moči. Zelo dobro ureja načine komunikacije.

7. poglavje: KAKO DELUJE V PRAKSI: NEKAJ PRIMEROV UPORABNIH STRATEGIJ, METOD IN TEHNIK ZA MS

Daiva Penkauskiene, Modern Didactics Center

Uvod

V tem poglavju predstavljamo več primerov izobraževalnih strategij, metod in tehnik, ki jih projektni partnerji uporabljajo pri svojem vsakodnevnem delu z odraslimi, mladostniki, najstniki, včasih tudi z otroki. Obstajajo orodja, ki so enako primerna za različne starosti in socialne ter etnične skupine. Edina razlika je v tem, kako jih predstavimo v določenih situacijah in okoljih. Zaradi tega se nam zdi pomembno nekoliko predstaviti kontekst kje, kdaj in kako so bila ta orodja uporabljena. Vsi vemo, da učitelji zelo radi sledijo neki metodi. Nenehno želijo vedeti več in čim več tega znanja uporabiti v svojih aktivnostih. Soavtorji priročnika želijo opozoriti na namensko uporabo tehnik: nikdar ne pozabite, kaj je **cilj** vaših aktivnosti in si zastavljajte vprašanje: »Kako me bo ta metoda/strategija pripeljala do cilja, katera metoda je najprimernejša ...« Tako kot dober umetnik, pozna tudi dober učitelj veliko »trikov«, tisti pa, ki je zares moder, ve tudi, kdaj in kako naj katerega uporabi. Ne pričakujemo, da bo vse kar bomo predstavili novo; mnoge strategije in metode bodo bralcu priročnika že znane. Pričakujemo pa, da bodo opisane situacije bralca vzpodbudile k razmišljanju in da bodo predstavljene tehnike prikazane v novi luči.

Cilj tega poglavja

Je predstavitev različnih strategij, metod in tehnik, ki jih projektni partnerji uporabljajo pri svojih medvrstniških svetovalnih aktivnostih z različnimi starostnimi skupinami ter v različnem izobraževalnem, nacionalnem, kulturnem in socialnem kontekstu.

Ključne besede/termini

Strategija je dolgoročno, kompleksno izobraževalno orodje, sestavljeno iz več delov. Je hkrati filozofski (v smislu pristopa) in praktični (v smislu uporabe) koncept.

Metoda je unikatno, preprosto izobraževalno orodje, ki pomaga pri doseganju cilja neke aktivnosti (ali nekaterih končnih ciljev).

Tehnika je izobraževalno orodje, ki pripomore k dosegu cilja in v mnogih primerih združuje več različnih metod.

Vsi ti pojmi so dostikrat pomešani med seboj in jih je težko razločevati. Mnogi izobraževalni delavci jih enačijo med seboj.

PRIMER IZ ITALIJE (Euroform)

Medvrstniška podpora zahteva jasno strategijo delovanja, sestavljeno iz več elementov: npr. aktivno poslušanje, izmenjava vsakodnevnih izkušenj, raziskovanje možnosti in nudenje podpore. Vrstniško svetovanje temelji na komunikaciji, empatiji in razumevanju. Takšno pomoč je mogoče nuditi v različnih okoljih, na različne načine, vključno z individualnim svetovanjem in skupinami za samopomoč.

MS je kombinacija filozofije pristopanja do ljudi in različnih tehnik. Eno brez drugega je lahko zanimivo, tudi koristno, vendar tega ni mogoče imenovati MS.

Pristop do ljudi, ki ga zahteva MS, je nakazan v njegovih načelih in njegovih osnovnih elementih. Uporabljene tehnike so:

1. aktivno poslušanje 1.1 pozorno spremljanje 1.2 spraševanje 1.3 parafraziranje 1.4 povzemanje	2. reševanje problemov 2.1 definiranje problemov 2.2 kreativno razmišljanje 2.3 identifikacija pomembnih elementov 2.4 evalvacija 2.5 odločanje	3. zavedanje lastnega telesa 3.1 relaksacija 3.2 drža 3.3 nadzorovano dihanje
4. načrtovanje 4.1 določanje ciljev 4.2 spremljanje doseženega 4.3 usmerjanje (dejavnosti) 4.4 evalvacija	5. osebnostna rast 5.1 vizualizacija 5.2 afirmacija 5.3 soočanje s čustvi 5.4 igranje vlog 5.5 intuitivni pristopi	

1. AKTIVNO POSLUŠANJE

Pravilno poslušanje predstavlja najmanj 50% MS-ja. Medvrstniški svetovalec z uporabo specifičnih veščin sogovornika spodbuja h govorjenju. Obstaja tudi nekaj temeljnih »prepovedi«, ki jih mora v sklopu svojih odgovornosti in svoje vloge poznati svetovalec. Te »prepovedi« so:

- ne obsojajte osebe, ki govori;
- ne dajajte osebnih nasvetov;
- ne interpretirajte;
- ne prevzemajte odgovornosti za težave svetovanca.

Veščine, ki sodijo k aktivnemu poslušanju so:

1.1 Pozorno spremljanje

Zelo pomembno je, da poslušalec posluša govorca. Pomembno je

tudi, da vrstniški svetovalec govorcu sporoča, da on/ona posluša. Eden od načinov, s katerimi poslušalec kaže, da je pozoren, je govornica telesa. Neverbalni znaki so drža telesa, obrazna mimika in očesni kontakt.

Glede drže telesa: Poslušalec naj bo udobno nameščen in sproščen. Prav tako naj ohranja »primerno razdaljo« do govorca, kar pomeni: ne tako blizu, da bi bil vsiljiv, in ne tako daleč, da bi se počutil odmaknjenega.

Obrazna mimika: Poslušalec naj ohranja naravno obrazno mimiko. Takrat se bodo počutja in čustva govorca samodejno odražala na njegovem obrazu.

Očesni kontakt: Dober očesni kontakt sporoča: »Sledim vam«. To pomeni, da moramo osebo gledati, vendar ne strmeti vanjo.

Govorca lahko dodatno vzpodbujamo tudi z besedami in glasovi kot so »da«, »a-ha«, »nadaljujte« itd.

Pomembno je tudi, da govorca ne prekinjamo in mu dovolimo, da sam določa smer, v katero bo tekel pogovor.

1.2. Zastavljanje vprašanj

Vrstniški svetovalec s pomočjo vprašanj pridobiva informacije in od svetovanca pridobi še več informacij. Svetovalec naj zastavlja zaprta vprašanja. Na primer: »Kdaj ste to prvič opazili?« ali

»Koliko je star vaš sin?«. Na ta vprašanja je mogoče odgovoriti z nasmeškom, z »da« ali »ne« ali le z nekaj besedami.

Odperta vprašanja zastavljamo z namenom raziskovanja. Ta vprašanja govorca vzpodbudijo, da o neki stvari pove več, da razjasni, kar je bilo povedano ali da se osredotoči na čustva. Primeri:

»Kaj menite o vaši službi?«, »Kaj bi želeli spremeniti?«, »O čem bi se želeli danes pogovarjati?«

Vprašanja mora vrstniški svetovalec zastavljati pazljivo in nikdar zato, da bi potešil lastno radovednost.

1.3. Parafraziranje

Parafraza je kratek povzetek povedanega. Je natančna in sporoča enako bistveno sporočilo, vendar z drugimi besedam. Pomensko ni dokončna, zato bo lahko govorec brez pridržkov popravil svetovalca, če se ta moti. Začnemo lahko npr. z besedami »Kot sem vas razumel, pravite ...« ali »Poglejmo, če sem vas prav razumel. Pravite da ...«. Parafrazo končamo s vprašanjem kot npr. »Je tako?« ali »Sem vas prav razumel?«.

Vrstniški svetovalec uporablja parafraze iz treh razlogov:

1. To je še eden izmed načinov za sporočanje, da poslušamo in razumemo govorca;
2. Na ta način se prepričamo, da smo govorca pravilno razumeli;
3. Govorec dobi priložnost slišati kaj je pravkar povedal. Natančna parafraza govorcu pomaga dojeti, kaj je pravkar povedal. Tako lahko govorec nova spoznanja dojame v pravi luči.

1.4. Povzemanje

Povzetek je skupek parafraz. Nanaša se tako na vsebino povedanega, kot tudi na izražena čustva. Povzetek poveže vsebino in čustva. Zajame bistvo povedanega, stvari postavi v perspektivo, identificira pomembne vzgibe in teme, ki jih je govorec izrazil. Pomaga lahko tudi identificirati možne konflikte in odločitve, ki so bile izražene. Kot parafraza lahko tudi povzetek z nekoliko drugačnimi besedami pove, kar je povedal govorec. Zato mora

svetovalec pri govorcu preverjati, da ni k njegovi zgodbi česa dodal ali odvezel. Povzetek je podan previdno in se konča s vprašanjem »Ali je tako?«.

Povzetek pogosto podamo pred koncem pogovora. Govorcu pomaga, da si ustvari jasno sliko o celotnem pogovoru. Prav tako mu pomaga pri odločitvi, ali bo prišel k temu vrstniškemu svetovalcu na ponoven pogovor.

2. REŠEVANJE PROBLEMOV

S pomočjo vrstniškega svetovanja je mogoče pomagati osebi, ki je nezmožna razrešiti lastne težave. Svetovalec lahko zastavlja vprašanja in predstavi tehnike, ki svetovancu pomagajo dognati, katere korake, če sploh katere, naj ubere, in kdaj. Spodaj so naštetih koraki tega procesa.

2.1 Definiranje problema

Vrstniški svetovalec svetovancu pomaga definirati problem. Pomaga mu odgovoriti na vprašanja na kateri problem se želi svetovanec osredotočiti, kaj so glavne značilnosti tega problema, kdaj se pojavlja, in v zvezi s kom. Ta vprašanja svetovancu pomagajo, da o problemu temeljito razmisli iz vseh zornih kotov in jasno pove, kako ta problem vpliva na njeno življenje.

2.2 Kreativno razmišljanje

Človeški um je sposoben izjemnih stvari. Do sedaj je bil verjetno največji dosežek iznajdba računalnika, naprave, ki je človeku izjemno olajšala življenje, saj zanj opravlja delo.

Na žalost ima človeški um tudi slabosti. Dve izmed njih sta: nagnjenje, da iste informacije zmeraj znova uporablja na enak način in da nove informacije dojema v kontekstu starih. Povedano drugače, človeški um je suženj navad. Kolikokrat ne najdemo rešitve za nekaj kar dojemamo kot problem, ne zato, ker rešitev ne obstaja, ampak ker premlevamo zmeraj ista stališča in prihajamo do zmeraj enakih zaključkov? Naš razum se vrtil v krogu in mi smo

»v slepi ulici«. Takrat potrebujemo nov način gledanja na težavo ali pa nov sistem združevanja podatkov.

Pri tem nam pomagajo tehnike za kreativno razmišljanje. Teh tehnik je veliko. Vsem je skupno, da naš razum vzpodbujajo, da opusti ustaljene vzorce razmišljanja ali celo, da ubere povsem nove poti.

Pred ali med uporabo tehnik za kreativno razmišljanje lahko vrstniški svetovalec svetovancu pomaga definirati možne rešitve njegovih težav. Svetovanca lahko vpraša, katere rešitve so se mu že utrile in katere je že preizkusil. V nekaterih primerih lahko informacije, ki jih ponudi svetovalec, nakažejo nove rešitve.

Nekaj primerov tehnik za kreativno razmišljanje:

Brainstorming

Prisotni naj kar najhitreje povedo zamisli, ki so se jim porodile v (ohlapni) zvezi z neko temo. Prednosti te tehnike so hitrost in dejstvo, da nihče ne zahteva, da naj bodo izražene zamisli smiselne. Strah pred kritiko nam pogosto onemogoča, da bi razmišljali zunaj nam znanih okvirov.

Asociacije

Za izhodišče si vzamemo eno samo besedo in nemudoma povemo ali zapišemo to, kar nam ob tej besedi pride na misel. To nam omogoča vpogled v naše mentalno in emocionalno stanje v povezavi z izbrano besedo, podobo itd. Pri reševanju problemov lahko asociacije uporabljamo na neskončno načinov.

Drugačna »asociativna« tehnika za pridobivanje podzavestnih informacij je vizualizacija. Tudi sanje sodijo v to kategorijo; mnogi izumi in nove zamisli so se porodile v sanjah ali podobnih stanjih zamaknjenosti.

Priganjanje

Kadar naš razum ne sledi ustaljenim vzorcem, se za nekaj, kar se zdi nemogoče, lahko izkaže, da ni le mogoče, ampak da je celo izvedljiva in privlačna rešitev. Do takšnih spoznanj lahko pridemo, kadar naš razum obremenimo ali pa ga vodimo proč od logike.

2.3 Identifikacija pomembnih elementov

Včasih so obstoječe alternative ali novi pristopi za svetovanca nesprejemljivi, ker so v nasprotju z njegovimi prepričanji. Svetovalec mora spoštovati ta prepričanja, čeprav jih osebno ne goji, hkrati pa se mora tudi zavedati velikega vpliva, ki ga imajo na življenje svetovanca in na njegove odločitve.

Lahko je koristno, če znamo razlikovati različne elemente, ki sestavljajo nek kompleksen problem: praktične težave, čustvene težave, stvari, ki so koristne in tiste, ki to niso. Če kompleksno situacijo razdelimo na več manjših sestavnih delov, jo lažje nadzorujemo in rešujemo.

2.4 Evalvacija

V tej fazi je lahko vrstniški svetovalec koristen s tem, ko zastavlja odprta vprašanja o možnih posledicah izvajanja specifičnih možnosti, ki so na voljo. Takšna odprta vprašanja svetovancu pošiljajo močno sporočilo, da je dejansko sposoben razrešiti problem, če premisli o vseh možnostih in natančno načrtuje svoja

dejanja. To je del samopotrjevalnega vidika vrstniškega svetovanja, ki je zelo pomemben.

2.5 Odločanje

Potem, ko so pretehtane vse alternative, utegne svetovanec ugotoviti, da je ena izmed njih najprimernejša. V takšnem primeru odločitev za nadaljnje poteze ni težavna, včasih pa ima svetovanec velike težave, ko se odloča, kaj naj stori.

Svetovalec lahko pomaga tako, da povzame, kar je znano o alternativah za rešitev problema, odraža lahko čustva svetovanca, in je posebej pozoren na to, katero stopnjo v procesu odločanja je ta dosegel. Pogovarjanje o čustvih in natančno parafraziranje podatkov, ki so bili zaupani svetovalcu, je v veliko pomoč. Koristno je tudi, če preden v razgovor vnesemo novo temo, naredimo premor in svetovanca vprašamo, če želi nadaljevati s to temo, preden sprejme neko odločitev. To pomaga, da ostane razgovor osredotočen na samo odločitev.

Ko svetovanec sprejme načrt, po katerem se bo ravnal, se bo o izvedbi načrta morda želel pogovoriti z vrstniškim svetovalcem. Pojavijo se lahko občutki strahu, vznesenosti, oklevanja ali pričakovanja in v takšnih primerih lahko svetovalec nudi pomoč. Včasih lahko svetovalec ponudi tudi praktične nasvete, ki olajšajo izvedbo načrta.

3. ZAVEDANJE LASTNEGA TELESA

Zavedanje lastnega telesa je pomembno, ker se mentalni, fizični, emocionalni in duhovni vidiki človeškega bitja prepletajo. Še ne tako daleč nazaj bi znanstveniki ali zdravniki oporekali trditvi, da naš način razmišljanja vpliva na naše telo (in obratno). Danes že imamo dokaze za to. Razumsko je mogoče podpreti trditve, da bi se kdorkoli, ki se ne počuti domače v svojem telesu, lahko počutil domače na našem planetu in v naši družbi. Integracija se ne more začeti zunaj nas. Holističen pogled na družbo ima korenine v holističnem pristopu do življenja. Kako lahko

nekdo brez samospoštovanja pričakuje spoštovanje drugih? K samospoštovanju sodi tudi spoštovanje lastnega telesa, ne glede na njegovo velikost, obliko ali sposobnosti.

Spodaj so naštetih pomembni elementi v praksi.

3.1 Relaksacija

Sproščeno telo nam omogoča, da smo v stiku s samim sabo, da prepoznavamo naša resnična čustva in potrebe. Če se postopoma osredotočamo na vsak del telesa posebej, se začnemo zavedati morebitne napetosti v posameznih delih telesa. Če se ob izdihu sprostimo in se »poslovimo« od napetosti, postane naše telo postopoma bolj sproščeno. Hkrati začnemo globlje ter počasneje dihati in se bolje počutiti. Sproščamo se lahko tudi z načrtnim napenjanjem posameznih delov telesa, kar kombiniramo z vdihom, zadrževanjem diha in izdihom.

Vizualizacija je lahko koristna, kadar drugim pomagamo pri sproščanju. Relaksacije ne smemo enačiti z otopelostjo ali počasnostjo: to je stanje pasivne budnosti, v katerem zavestno uživamo. Z relaksacijo lahko srečanja začnemo, služi lahko kot učinkovit odmor med dolgimi srečanji ali kot način za pomirjanje čustev v emocionalnih situacijah.

3.2 Drža

Pravilna drža telesa ima dvojen pomen: pravilna drža omogoča pravilno dihanje, ki je pomembno za optimalen dotok energije. Hkrati ima naša drža tudi močan psihološki učinek. Svetovanca ne smemo nikdar kritizirati, če nima optimalne drže telesa. Beseda »optimalno« se v tem primeru ne nanaša na vizualni učinek drže, ampak na povezavo med držo in količino posameznikove energije. Dejstvo, da naše fizične navade in vedenje lahko koristno ali zaviralno vplivajo na doseganje naših želja, naj vrstniški svetovalec izraža vizualno ali sporoča med vrsticami. Posnema naj telesno držo svetovanca ali pa ga povabi, da se skupaj osredotočita na držo telesa: tako začnemo z držo telesa odražati naše upe, strahove in predsodke in vse to postane del svetovalnega srečanja.

Sprejemanje odgovornosti za naše fizično dobro počutje npr. tudi za stanje, v kakršnem je naš invalidski voziček, je lahko pomemben korak pri pridobivanju nadzora nad našim življenjem.

3.3 Nadzorovano dihanje

Tehnika sproščanja je tudi opazovanje našega dihanja, ki ga postopoma spustimo v spodnji abdomen. Nadzorovano dihanje je koristno orodje za premagovanje čustev, nezaželenega vznemirjenja in strahu. Odvisno od položaja lahko nadzorovano dihanje izvajamo v minimalnem obsegu ali pa ga poglobimo v popolno joga dihanje ali meditativno dihanje.

Pomnite: te tehnike lahko začnemo med potekom svetovanja izvajati spontano ali pa kot del »podajanja informacij«. MS ni joga, t'ai chi ali katerikoli izmed teh sistemov. Njihove elemente si izposoja, da bi dosegel lastne cilje.

4. NAČRTOVANJE

Proces načrtovanja bo pogosto povezan z reševanjem problemov. Zaradi večje preglednosti so posamezne faze načrtovanja tukaj predstavljene kot da gre za nepovezane procese. Skupaj tvorijo »individualno neodvisen načrt«.

4.1 Določanje ciljev

Med željo in ciljem je ogromna razlika. Število naših želja je navidez neskončno, vendar v življenju v glavnem sledimo le določenemu številu ciljev. Na poti od želje do cilja igrajo glavno vlogo izbira, predanost in prioritete. Bistvene značilnosti tehnik, ki nam pomagajo prehoditi to pot, nam kaže naslednje zaporedje:

- S prostim sanjarjenjem ali vizualizacijo se začnite zavedati vaših želja;
- Pomagamo si z vprašanji kot so »Ali si to resnično želim? Kaj bi bilo, če bi se to uresničilo? Želim zadovoljiti ali pomiriti druge? Ali se to sklada z mano in z mojimi vrednotami? Lahko v povezavi s tem izkoristim svoje talente?«;
- Še neizpolnjene želje opišite s konkretnimi pojmi;
- Razmislite o tem kako nujne, realistične, koristne, pomembne ... so;
- Izberite najpomembnejšo željo(je) in jo/jih spremenite v cilj(e), tako da določite datum dosega tega cilja in se obvezete, da ga boste dosegli.

4.2 Spremljanje doseženega

Ko si določimo cilj, potrebujemo seznam nalog, ki jih moramo izpolniti, da ga dosežemo. Na seznam vpišemo vse, česar se domislamo v katerikoli fazi projekta in bi lahko bilo koristno.

Sledi kategorizacija teh elementov. Vsaka izmed kategorij (ponavadi jih je 3 do 6) naj ima ime kot npr.: »potrebna pomoč«, »sredstva«, »lokacija«, »usposabljanje« itd.

4.3 Usmerjanje (dejavnosti)

Dobro znana fraza medvrstniškega svetovanja se glasi »cilj so sanje s časovnim rokom«. Sliši se preprosto, saj ni, da bi dosegli cilj, potrebno (v teoriji, seveda) nič drugega kot to, da »stvari, ki jih je treba postoriti« razvrstimo v primeren vrstni red in jih nato opravimo.

Razen vzdrževanja redu, je pri usmerjanju nalog pomembna delitev časa na manjše enote kot so teden, mesec, trije meseci, leto. Naloge ne obravnavajmo kot skupek »dela, ki ga je še treba postoriti«, ampak kot zaporedje nalog, del katerih lahko opravimo ta teden, del v tem mesecu itd. Pot do uspeha uspešno prehodimo v več korakih.

4.4 Evalvacija

To je trajen proces. Namesto, da bi se na koncu projekta spraševali, »kaj je šlo po zlu«, si sliko o poteku projekta ustvarjajmo sproti skozi refleksijo in evalvacijo, od trenutka, ko smo naredili načrt dela. Relevantna vprašanja so "kaj se je zgodilo z ..., kako ste se ob tem počutili, kaj bi se po vašem mnenju obneslo«.

Na splošno evalvacija prinese spremembe na seznam doseženih in prihodnjih nalog in v sistem izvajanja le-teh. Pomembno je razumeti, da je evalvacija del projekta in ne znak neuspeha.

5. OSEBNOSTNA RAST

5.1 Soočanje s čustvi

To, da svetovancu dovolimo, da raziskuje lastna čustva, je bistven del MS.

Svetovanec pogosto ne more začeti razreševati problema, dokler ne izrazi svojih čustev v zvezi s tem problemom. Svetovalec mora ta čustva sprejeti, saj je to osnova MS.

Mnogi ljudje s težavo prepoznavajo in izražajo lastna čustva. Strah, občutek sramote, ponos, lahko povzročijo, da ali povsem zatremo naša čustva ali pa jih izražamo na posreden in popačen način. Včasih to, kar posameznik govori, ni v skladu s tem, kar izraža neverbalno. Pomembno je, da se medvrstniški svetovalec zaveda obrazne mimike, drže telesa in tona glasu svetovanca. S

tem, ko neverbalno odražamo njegova čustva in ga vzpodbujamo, da jih deli z nami, ter ga o njih sprašujemo, mu lahko pomagamo, da začne raziskovati lastna čustva.

5.2 Igranje vlog

Igranje določenih situacij nam lahko pomaga spoznati naša stališča ali čustva, ki se jih ne zavedamo ali pa nas pripravi na situacijo, v kateri se počutimo negotovi. Igranje vlog ni gledališka predstava; je kratka na pol improvizirana igra, ki temelji na neki situaciji in ji zmeraj sledi evalvacija.

Primer: Svetovanec je vznemirjen zaradi razgovora za službo. To situacijo odigramo tako, da je svetovanec najprej v vlogi direktorja podjetja in nato v lastni vlogi. Uporabimo kar najmanj rekvizitov in končamo v 10 – 15 minutah. Evalvacija se začne tako, da svetovanec pove, kako se je počutil, itd. Nato svoja opažanja pove svetovalec in/ali ostali sodelujoči.

Nekateri zaradi sramežljivosti ne želijo sodelovati v igranju vlog. Na nikogar ne smemo nikdar pritiskati, da mora sodelovati. Svetovanec bo pogosto želel poskusiti igranje vlog nekoliko kasneje (in bo redko užival v tem). Če tega ne bo hotel, ni nič narobe.

5.3 Intuitivni pristopi

Ob vodeni vizualizaciji obstajajo še druge tehnike, ki nam pomagajo, ki nam pomagajo stopiti v stik z globljimi stopnjami zavesti in našimi izvori kreativnosti. Če, kdaj in kako jih uporabimo, je odvisno od sposobnosti medvrstniškega svetovalca in potreb svetovanca.

1. Diskusije

1. *Pozitivne plati MS* (o tem, kako MS pomaga ljudem – upošteva naravno pripravljenost ljudi, da pomagajo eden drugemu; potekajo naj med ljudmi podobne starosti, s podobnim družbenim statusom in poreklom, potekajo naj v formalnem okolju npr. šoli ali delovnem mestu. Namen diskusije je okrepiti zavedanje o skupnem cilju skupine. Diskusije naj v vlogi svetovalca nadzira oseba podobne starosti in statusa kot svetovanci.)

2. *Struktura MS*

MS je mogoče izvajati v različnih okoljih in situacijah. Pri MS ne obstaja stroga omejitev števila srečanj, let trajanja, števila udeležencev, števila sodelujočih svetovalcev itd. Vse je odvisno od potreb svetovancev in števila svetovalcev.

MS je mogoče izvajati:

- individualno ali v skupini,
- v naprej določenem ali prostem časovnem okviru,
- z specifično temo ali brez nje,

- kot del usposabljanja ali kot samostojno usposabljanje.

3. *Dve plati MS – pomagamo lahko drugim in sebi* (udeleženci izkusijo razumevanje, družbeno podporo, osebnostno rast, pridobijo lahko tudi vzornika).

4. Kaj lahko zmoti srečanje MS

5. Medvrstniški svetovalec – o osebnosti

6. *Kaj običajno počne svetovalec:*

- *vas aktivno posluša;*
- *pomaga vam definirati vaše cilje, glede na vaše vrednote in kulturo;*
- *blaži vašo skrb v zvezi z vašim položajem in vam pomaga urediti misli;*
- *pomaga vam ustvariti vpogled v vaše delovanje, razmišljanje in občutke;*
- *nauči vas in vam pomaga, da svoje občutke izrazite na sebi lasten način;*
- *nauči vas in vam pomaga, da najdete lastne rešitve problemov;*
- *nauči vas in vam pomaga, da sprejmete to česar ni mogoče spremeniti;*
- *medtem, ko vse to počnete, vas uči, spremlja in podpira;*
- *pomaga vam najti moč, da začnete delovati v vašem najboljšem interesu;*
- *s pomočjo različnih tehnik vam pomaga odkriti kaj je za vas pomembno.*

7. Značilnosti učencev, ki se srečajo z MS

8. Vrste problemov, ki jih učenci obravnavajo pri MS

9. Kako učencem pomagajo odzivi na prisotne težave

10. Dve temeljni veščini MS

11. Kako vi razumete izraz »medvrstniško svetovanje«?

12. Miti in dejstva o MS

PRIMERI IZ LITVE (Modern Didactics Center)

Skupinsko delo

To je način za organiziranja učencev, v katerem učitelj razdeli naloge skupini(am) ali učencem, ki se nato učijo skozi samoorganizacijo. Skupinsko delo vključi posameznike v pogovor in jih vzpodbuja, da razpravljajo o zamislih in vidijo, kako drugi sprejemajo in interpretirajo informacije. Skupinsko delo nam prihrani čas, udeležencem da priložnost, da prevzamejo odgovornost, da svoje misli povedo pred ostalimi člani in da sprejemajo odločitve v krogu skupine. Nekateri učitelji skupinsko delo dojemajo le kot igro, ne pa tudi kot resno delo. Delo v skupinah je treba uporabljati namensko kot vsako učno orodje. Učitelj se mora odločiti kje, kdaj in zakaj bo uporabil skupinsko delo. Šele ko vemo, kaj je namen skupinskega dela, lahko določimo velikost skupin, način delitve v skupine, naloge za posamezne skupine in način ocenjevanja skupinskega dela. V večini primerov je v skupini največ 5 članov, tako da se je mogoče koncentrirati na nalogo, jo opraviti in poročati o delu. Skupino lahko sestavljajo člani, ki se ne razlikujejo le po obsežnosti svojih nalog, ampak tudi po osebnih interesih, hobijih, osebnostnih potezah itd. Pogosto se zgodi, da eden od učencev sprejme odgovornost za odločanje. Ta pojav je mogoče zaznati med skupinami odraslih in skupinami otrok. Včasih se to obnese, običajno pa mora učitelj »bdeti« nad dogajanjem in zagotoviti enakovredno udeležbo članov skupine.

Primer:

Ob začetku novega šolskega leta želi učitelj vzpostaviti pravila obnašanja v razredu. 25 učencev razdeli v skupine po 5 članov (s preprostim štetjem 1,2,3,4,5; 1,2,3,4,5 ...) in učence prosi, naj se vsak domisli vsaj enega pravila, za katerega bi želel, da postane splošno pravilo v razredu.

Vsaka skupina ima za diskusijo na voljo 15 minut, za skupno odločanje 10 minut, 2 minuti za predstavitev in 10 minut za zapisovanje predlogov na tablo. Skupine lahko uporabijo vse, kar je v učilnici na voljo (svinčniki, flomastri, pole papirja itd). Na koncu ure ima razred spisec pravil.

Skupinsko delo je mogoče organizirati z uporabo različnih metod. Med posamezno aktivnostjo je mogoče uporabljati različne metode. Včasih lahko skupinam prepustimo odločitev, katero metodo bodo izbrali za dosego najboljšega rezultata.

Brainstorming (možgani + nevihta)

To je svobodno podajanje idej (v čim večjem številu) o neki temi ali težavi, sprva brez kritične distance. Posamezniki, pari ali skupine lahko s tem orodjem ustvarjajo nove ideje za kakršenkoli izobraževalni namen in osvežujejo »stare« informacije, ki so jih morda že pred časom pozabili. Prisotni naštejejo (ustno ali pisno) kar vedo ali mislijo, da vedo o neki temi. Zastavljajo lahko

tudi vprašanja. Ta aktivnost je časovno omejena. Običajno traja od 5 do 15 minut, odvisno od števila udeležencev. Individualni brainstorming je običajno prvi korak za oblikovanje idej, ki jih nato delimo z ostalimi v skupini. Posameznike vzpodbujamo, da samostojno razmišljajo o načinih za doseganje nekega cilja, da se takoj vključijo v miselni in delovni proces ter da prevzamejo osebno odgovornost za nalogo. Brainstorming v parih je še posebej primeren za učence, ki svojih zamisli ne upajo predstaviti večji skupini. Parni brainstorming omogoča, da hkrati govori več učencev kot pri skupinski razpravi. Skupinski brainstorming pa omogoča, da pridemo v stik z večjim številom idej kot je to mogoče v parih. Nekateri učitelji imajo raje, da učenci brainstorming izvajajo kot skupina, da tako začutijo utrip dela pod učiteljevim vodstvom in se šele nato razdelijo v pare.

Braistorming uporabljamo večinoma na začetku učne ure, da začnemo z novo temo ali razpravo, da prisotne kar najhitreje vključimo v aktivnost in da izmenjujemo mnenja ter ustvarimo varno učno okolje. V nekaterih primerih lahko brainstorming uporabimo kot orodje za povzemanje aktivnosti, za refleksijo, sprejemanje sklepov ali odločitev.

Primer:

Učitelj želi v razredu razpravljati o raznolikosti, ki je pomembna tema v multikulturnem šolskem okolju. Razpravo lahko začne s tem, da učence prosi, naj razmišljajo individualno, v parih ali v skupinah in zapišejo 3 značilnosti, po katerih se učenci v razredu razlikujejo med seboj.

Učenci razmišljajo, zapisujejo in razpravljajo. Nato lahko vsi skupaj sestavijo seznam stvari, ki jih kot posameznike ločijo od drugih, in razlike združijo v skupine glede na njihov sorodnosti. Ugotovili bodo, da je med njimi več podobnosti kot se zavedajo.

Ob tem bodo učitelji morda želeli spodbuditi razpravo o tem, kdaj so »različnosti« zares »različnosti« in kdaj postanejo »podobnosti«, kako olajšajo ali otežujejo komunikacijo z drugimi ljudmi itd.

Delo v parih

Delo v parih je kot delo v mini-skupinah in ima veliko skupnega s predhodno opisanimi strategijami skupinskega dela. Glavna razlika je v tem, da gre za bolj intimno, bolj natančno in bolj poglobljeno delo dveh vrstnikov, ki poteka »dvosmerno«. Delo v parih omogoča spreminjanje zamisli, diskusijo, kooperacijo in sprejemanje skupnih odločitev. Partnerja se lahko veliko naučita eden od drugega in dosežeta neverjetne rezultate na področju akademskega učenja, reševanja socio-psioloških problemov, itd. Zelo pomembno je na osnovi česa ljudi razdelimo v pare. Če pare določimo premišljeno in s namenom, lahko po določenem času pričakujemo zelene rezultate. Če se pari formirajo naključno, je težko predvideti, kako se bodo ujeli in kakšen bo končni rezultat. V literaturi in praksi obstaja veliko dokumentiranih metod dela v parih.

Primer:

Ruta in Meta sta učenki osmega razreda. Ruta ima zaradi nepoznavanja slovnice težave s pisanjem. Učitelji jezika ne najdejo zmeraj časa, da bi ji pomagali. Ker je njena družina izgubila očeta, ima Ruta težave pri komuniciranju z učitelji in sošolci. Počuti se zelo nelagodno in izraža nezadovoljstvo, če ji želi razredni učitelj nuditi dodatno pomoč. Meta je njena sošolka, ki pozna razmere in se je javila za njeno inštruktorico. Dvakrat tedensko se sestaneta po pouku in skupaj naredita domačo nalogo. Skupaj analizirata Rutine pisne napake. Po treh tednih takšnega dela je Ruta svoje slovnično znanje izboljšala za dve šolski oceni. Meta je mnenja, da njena vloga »učiteljice« koristi njeni osebnosti. Trdi, da zaradi učne pomoči, ki jo nudi drugim, bolje razume snov, dobila pa je tudi priložnost, da bolje spozna sošolko.

Okrogla miza

Okrogla miza (Kagan 1992) je kooperativna delovna strategija, pri kateri si podajamo pisalo in papir. Tako dobi vsakdo v skupini priložnost, da izrazi svoje zamisli, pristope in poglede. Za to dejavnost potrebujete velik list papirja in pisala različnih barv (za vsakega člana skupine). Oseba ali skupina napiše zamisel ali izjavo, ki izraža osebno (skupinsko) mnenje z eno barvo, nato pa papir in pisalo poda naslednji osebi na svoji levi. Ostali člani napišejo svoje zamisli v različnih barvah. Dejavnost traja, dokler vsi ne zapišejo svojih zamisli ali mnenj. Na koncu dobimo različne zamisli, zapisane v različnih barvah.

Ta dejavnost vsem omogoča, da izrazijo svoja mnenja in enakovredno prispevajo k rešitvi problema. Prav tako ta dejavnost spodbuja diskusijo in učiteljem omogoča, da dokumentirajo in ocenijo doprinos posameznikov ali skupin.

Dejavnost lahko uporabimo v preproste učne namene, npr. ponavljanje snovi, odpravljanje slovničnih napak, učenje novih besed ali konceptov (glej primere opisane spodaj).

Round robin (Kagan, 1992) je pogovorna oblika okrogle mize, ki ima enako strukturo, s krožnim sistemom sodelovanja.

Primer:

Učitelj deluje v multikulturnem okolju in s težavo uči slovnico učence, ki niso rojeni govorci učnega jezika. Razred je razdelil v 5 skupin. Vsaka skupina dobi temo in mora zapisati vse besede povezane z njo:

1. skupina – sadje in zelenjava,
2. skupina – živali,
3. skupina – rastline,
4. skupina – službe, poklici,
5. skupina – obroki, jedi.

V prvem krogu vsaka skupina zapiše vse besede povezane s svojo temo, ki se jih spomni, oziroma jih pozna. Nato svoj papir poda naprej in prejme papir od druge skupine. Pregleda besede na dobljenem papirju, popravi slovnične napake in doda nove besede. Listi papirja potujejo naprej, dokler vsaka skupina ne dobi svojega lista, sedaj popravljenega in dopolnjenega.

Refleksija

Je faza učenja ali usposabljanja, v kateri se sodelujoči zazrejo nazaj na ideje, s katerimi so se srečali, na cilje, ki so jih dosegli, na vprašanja, ki so jih zastavljali, in dognanja, do katerih pridejo, uporabijo na novih področjih udejstvovanja. Refleksija velja za zelo pomembno strategijo za razumevanje in oblikovanje osebnih mnenj. Osebi omogoča, da se zazre v »preteklost«, zbere nove podatke in razmišlja. Opažanja, pogovori, branje, pisanje, vse to predstavlja bogat vir iztočnic za osebno refleksijo. Refleksijo krajšega ali daljšega obdobja lahko opravimo sami, vendar je koristnejša, če jo z nekom delimo. Refleksije so lahko različnih oblik: pripovedno pisanje, zapisana vprašanja, načrti, risbe, grafikoni, video ali avdio posnetki. Pomembno je, da refleksije

na nek način beležimo. Če imamo shranjene, se lahko vrnemo k našim idejam, jih vrednotimo, delimo z drugimi.

Skupinske refleksije omogočajo primerjavo idej in tehtanje različnih stališč. Prisilijo nas, da jasno razložimo naše zamisli in najdemo argumente za naša stališča.

Svetovalno delo je treba zasnovati na podlagi refleksij opravljenega dela, na dosežkih in neuspehih, na ponovnem ovrednotenju izobraževalnega okolja v celoti. Svetovalci imajo (z) možnost, da učijo svoje vrstnike, da zasebno reflektirajo njihov napredek in na podlagi tega načrtujejo za prihodnost.

Primer:

Skupina univerzitetnih študentov, bodočih socialnih delavcev, je na enotedenskem opazovanju v različnih ustanovah socialnega varstva (jaslice, vrtci, poklicni centri, centri za preventivo itd). Njihova naloga je opazovati, pomagati in natančno beležiti dogajanje: kako je organizirano delo, kdo je za kaj odgovoren, kakšna sta delovno okolje in mikroklima itd. Vsak dan izpolnjujejo vprašalnike in pišejo dvojni dnevnik. Kasneje morajo opraviti refleksijo svoje prakse in jo predstaviti. To opravijo v pisni obliki, kot del svojih učnih osebnih map.

PRIMERI IZ SLOVENIJE (Andragoški zavod Maribor)

Individualno delo

Delo s posamezniki je podlaga skupinskega dela in doseganja skupinskih in individualnih ciljev. Zavedati se moramo, da tovrstno delo predstavlja eno največjih kvalitativnih projektov, saj omogoča spoznavanje psihološke in družbene raznolikosti udeležencev in posledično pripomore k doseganju ciljev višje kakovosti. Obstaja mnenje, da je delo s posamezniki organizirati lažje kot delo s pari ali skupinami. Dejansko pa organizacija dela s posamezniki od svetovalca zahteva enako osredotočenost na nalogo, enako zavedanje cilja in enako količino priprav.

Delo s posamezniki je mogoče izvajati z različnimi metodami in tehnikami: branje, pisanje, opazovanje, risanje, predstavitve itd.

Primer:

Kot del šolskega programa imajo v gimnaziji na voljo izbirno vsebino »strokovno svetovanje«. Dijaki pogosto s težavo jasno izrazijo, kaj si v življenju želijo in kako si predstavljajo svoje bodoče službe in poklic. Učitelj je spoznal, da nadaljevanje svetovanja ni smiselno, saj se učenci počutijo izgubljeni in niso pripravljeni na delo v razredu. Odločil se je, da bo spremenil način dela in za začetek poskusil identificirati osebne

potrebe in želje dijakov. Dal jim je nalogo, 15 minut prostega pisanja na temo »Portret najboljšega osebnega svetovalca«. Učenci so morali napisati, karkoli jim je prišlo na misel, ne ozirajoč se na slovnico in stil pisanja. Osredotočiti so se morali na nalogo in pustiti domišljiji prosto pot. Učitelja so rezultati presenetili. Dijaki so osebnemu svetovalcu naredili »več obrazov«. Učitelj je na podlagi tega spoznal pomen individualnega pristopa k svetovanju.

Telesna aktivnost/igre

Telesna aktivnost je zelo pomembna, saj udeležence, ki tega običajno niso vajeni, zaposli na psihološki, fizični in čustveni ravni. Vnos telesnih aktivnosti v delo pomeni veliko dela na terenu, opazovanja praktičnih primerov in sodelovanja vseh udeležencev skupine.

Na primer to, da se mlad udeleženec, ki je doživel ločitev staršev in bi rad nekaj časa preživel pri drugi družini, »odpre«, dosežemo tako, da nekaj časa preživi pri drugi družini, če to želi. Na kognitivnem nivoju bo takšen udeleženec bolj dovzeten za nasvete, ki mu bodo pomagali premagati ovire v njegovem psihološkem in družbenem življenju.

Igre so lahko del telesnih aktivnosti. Veljajo za učinkovito sredstvo razvoja, učenja in spopadanja s čustvenimi in učnimi težavami. Omogočajo različne oblike interakcije; učencem omogočajo, da vrednotijo različne situacije in se soočajo z vzroki za svoja dejanja in njihovimi posledicami. So koristno orodje, kadar želimo skupino razdeliti v manjše skupine, ali kadar bi radi novo skupino seznanili z našo skupino. Igre lahko uporabimo za ogrevanje pred začetkom načrtovanih aktivnosti ali za motivacijo, kadar zaznamo upad zanimanja. Nenazadnje jih lahko uporabimo tudi za evalvacijo opravljenega dela.

Primeri

Odločanje:

Razred razdelimo na dva dela. En del je »ogledalo« enega tipa družinskega okolja, drugi del pa drugega tipa družinskega okolja. Dela sta zelo različna. Eden je živopisen, poln privlačnih igrac,

računalniških in namiznih iger. V drugem delu prevladuje ena barva. Tu se nahajajo police s knjigami, listi papirja, udobna zofa, miza, na kateri so sladkarije. Učitelj prosi učence, naj si izberejo eno od strani. Večina jih izbere pisano stran, nekateri pa se udobno namestijo na zofi in listajo po knjigah. Učitelj vpraša, kako in zakaj so izbrali svojo stran. V nadaljnji razpravi učitelj razloži, da je katerakoli izbira dobra in da lahko vsakdo ob različnem času in različnem okolju izbere drugače. Posameznik lahko nekaj časa preživi v enem, nato v drugem delu.

Z ljudmi je enako. Včasih želimo več časa preživeti z duhovitimi, mladostnimi ljudmi, včasih pa potrebujemo umirjenost in tolažbo. Družine, kot skupine ljudi, se prav tako razlikujejo med seboj, vendar jih razlike ne naredijo za boljše ali slabše. Učitelji lahko učence spomnijo na epizodo iz serije o Simpsonovih, ko si je deček zaželel druge družine in je nekaj časa preživel pri sosedih.

Razporejanje v skupine:

V vrečko damo toliko kosov raznobarnih listov papirja, kolikor je članov v naši skupini. Število različnih barv naj bo enako številu skupin, ki jih želimo sestaviti. Nato naj učenci iz vreče jemljejo liste papirja, brez da gledajo vanjo. Tisti, ki so izvlekli papir iste barve, tvorijo eno skupino.

Medsebojno spoznavanje:

Vsakdo naj na papir napiše svoje ime skupaj s svojo dobro lastnostjo. Vodja skupine zbere papirje in jih naključno razdeli prisotnim. Vsakdo mora poiskati osebo, katere papir je dobil. Vsakdo se predstavi kot oseba, od katere papir ima v roki.

Ogrevanje:

Dve osebi sestavita hišo, tako da se njune roke stikajo visoko nad njunima glavama. Nekateri sodelujoči so lastniki, ki stojijo v hišah. Vodja skupine ima tri možnosti: zakliče lahko »lastnik« in vsi prebivalci morajo zamenjati hiše, zakliče lahko »hiša« in vse hiše morajo menjati lastnike, ali pa da zakliče »potres« in morajo vsi zamenjati svoje položaje.

Izražanje motivacije:

Vsak zase naj razmisli, kaj ga krepi in kaj v njem vzbuja ljubosumje. Nato naj si moč in ljubosumje vizualizirajo, tako da ju narišejo. Sledi evalvacija v skladu s vprašanji: Kaj sporoča naša risba, smo kaj zamolčali, smo kaj skrili...

Povzemanje/evalvacija:

Udeleženci stojijo v krogu. Vodja vrže žogo naključno izbrani osebi. Ta oseba mora ostalim zaupati prvo misel, ki se ji utrne v zvezi s končano aktivnostjo.

Umetniško ustvarjanje

Umetniško ustvarjanje je učna tehnika, ki je ključnega pomena za program, saj predstavlja dodatno vrednost, s pomočjo katere lahko vsakdo najde odgovore v povezavi z okoljem (socializacijski problemi). Umetniško ustvarjanje ni del programa le kot terapija,

ampak tudi kot aktivnost, pri kateri ne spremljamo rezultatov. Kar je pomembno je a) proces in b) dodajanje drugih tem. Proces pomeni, da je ustvarjanje nenehno del programa in povezano z ostalimi dejavnostmi. Dodajanje novih tem pomeni, da so del programa vsi umetniki, ki izrazijo željo, da bi formalno ali neformalno sodelovali. Ker olajša pot do odgovorov na različna vprašanja v zvezi z družbo in ker omogoča izražanje osebnosti, je treba vključiti trenutno uveljavljeno umetnost. Vendar je potrebno v proces vključiti tudi alternativne oblike umetnosti.

Primer:

Osnovnošolce so prosili naj sami izdelajo papirnate ladjice. Vse so bile zelo različne: nekatere zelo velike, nekatere drobcene, nekatere pisane, druge bele... Učitelj je otroke razdelil v skupine po 8 in vsako skupino prosil, naj ladjice položi v »morje« tako, da bo med njimi dovolj prostora za gibanje v vse smeri. Pravzaprav je šlo za umetniško nalogo, ki pa ni bila usmerjena le k enemu določenemu nauku. Otroci so že v naprej poznali velikost »morja« in število ladjic. Ta ustvarjalna naloga je bila delno metodična igra, ki je otroke učila sodelovanja in spoštovanja do ostalih članov skupine.

Literatura:

1. POLLARD, A. (2002) *Reflective teaching: Effective and Evidence-informed Professional Practice Continuum*. London, New York
2. COWLEY, S. (2003) *Sue Crowley's teaching clinic*. The Continuum International Publishing Group.
3. KJAERGAARD, E., MARTINĖNIENĖ, R. (2000) *Demokratija kasdien*. Vilnius: Garnelis
4. STEELE, J., MEREDITH K., WALTER, S., TEMPLE, C. (1998) *Reading and Writing for Critical Thinking*. Guidebooks I-VIII. New York
5. CRAWFORD A., SAUL E.W., MATHEWS S., MAKINSTER J. (2005) *Teaching and learning strategies for the thinking classroom*. Open Society Institute, New York
6. SHAPIRO, D. (1995) *Conflict and Communication: A Guide through the Labyrinth of Conflict Management*. New York: Open Society Institute.

Koristni viri informacij in dodatno branje:

- <http://www.businessballs.com/teambuilding.htm>
- Robert Epstein, Jessica Roberts: The Big book of Motivation Games
- Trainers' Warehouse
- <http://www.kidsource.com>
- <http://www.npin.org>
- <http://www.fctel.uncc.edu>

- Putnam.J.W.(Ed.) Cooperative learning and strategies for Inclusions: Celebrating diversity in the classroom (1998). Baltimore, US
- Vaugn,S.Bos,C.S.& Schumm,J.S. Teaching exceptional, diverse, and at-risk students in the general education classroom (2003). Boston, US
- Silberman M., Active learning: 101 strategies to teach any subject (1996). Allyn& Bacon, US
- Daniels H.,Bizar H. Methods that matter. Six Structures for best Practice Classrooms (1998) Stenhouse Publishers, York, Maine, US
- Pratt D. (Ed.) Terrifying Teaching. 100 Great teachers share their best ideas (1997), Pembroke Publishers Limited, Canada.
- Moyles J.R.(Ed.) The excellence of Play (1994)Open University Press, Buckingham, Philadelphia, US

